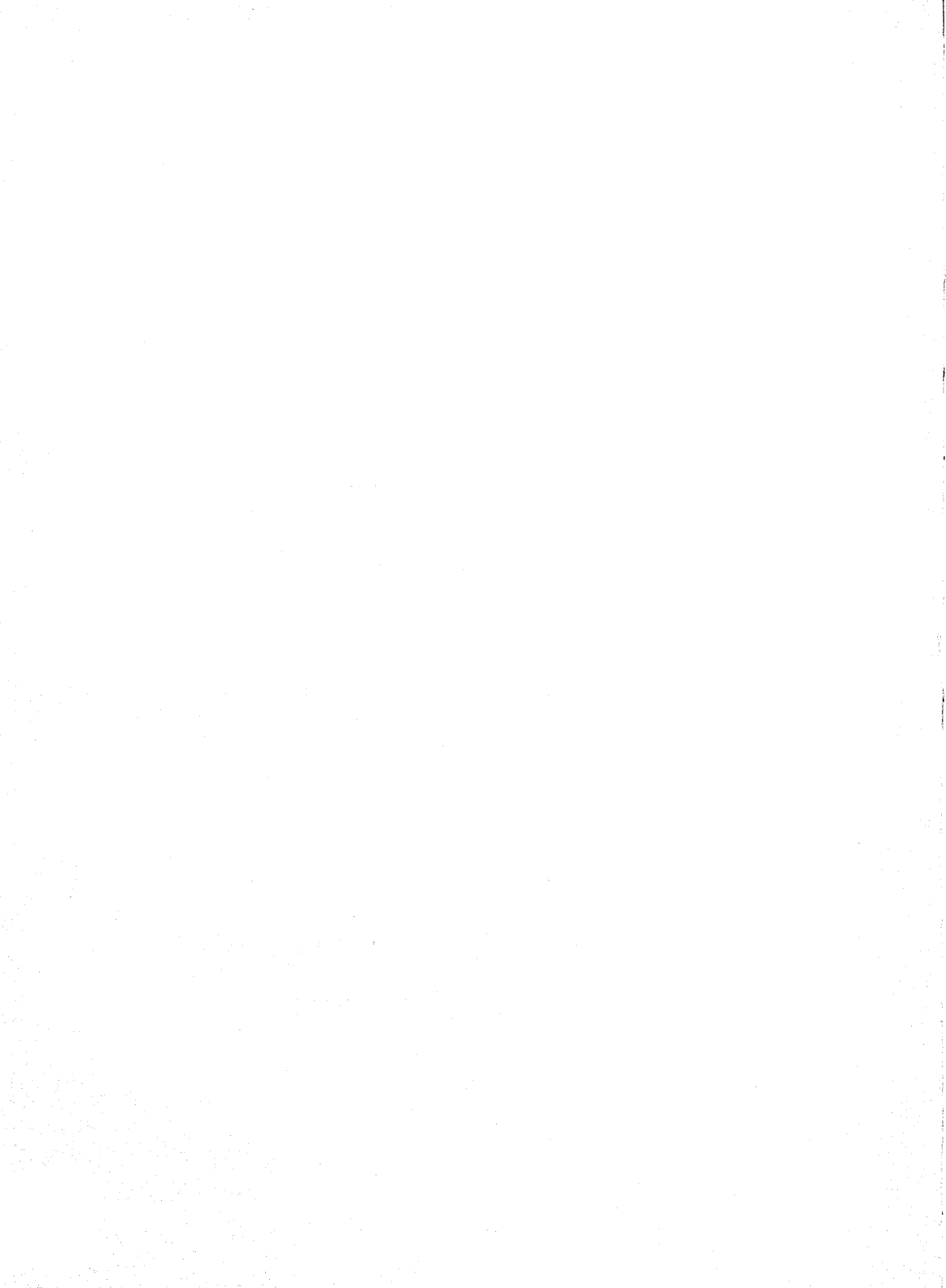

DR. JOS. GRUBER

DR. ALBÍN BRÁF, ŽIVOT A DÍLO

1. Bráfovo mládí a doba studijní.

Albín Bráf pocházel z rodiny úřednické ve službách hrabat Valdštýnů. Děd Albínův, Antonín Bráf, byl lesmistrem v Bažantnici u Třebíče na Moravě, babička Anna, rodem Weiszová, pocházela z rodiny rolnické. Albínův otec, rovněž Antonín (nar. 1815), studoval sice na gymnasiích v Mladé Boleslavi a Jihlavě, ale pro nahodilé poměry, ač zjevně nadán, studii nedokončil, vstoupil rovněž nejprve do patrimoniálního úřadu na zámku v Třebíči, a když tyto úřady byly po r. 1848 zrušeny, stal se hospodářským úředníkem, nejprve na hraběcím valdštýnském dvoře ve Lhotě u Třebíče. Zde oženil se dne 28. května 1850 s Marií, dcerou třebíčského měšťana a mistra barvířského Jana Trávníčka a manželky jeho Marie, rodem Divišové. Oba rodiči Bráfovi pocházeli z rodin dětmi požehnaných, Bráfův otec byl nejstarším synem ze šesti dětí, jeho matka druhým dítětem z devíti. Jak otec, tak i oba strýcové Bráfovi s otcovy strany byli panskými úředníky (Jan valdštýnským lesním ve Valdíkově na Moravě, Josef ledebským důchodním v Milešově v Čechách, kdežto v příbuzenstvu s matčiny strany převládal městský živel řemeslnickoobchodnický.¹⁾

V Třebíči u Trávníčků, v domě čís. 93 na Horce, narodil se dne 27. února 1851 Albín Bráf, jako nejstarší ze šesti dětí svých rodičů.²⁾ Prvá léta dětská strávil Albín s rodiči ve Lhotě; později byl otec jeho přeložen na valdštýnská panství do Čech, nejprve do Valečova u Mnichova Hradiště, odtud do blízkého Kláštera nad Jizerou a konečně do Nebylova na panství šňahlavském.³⁾

Vychodiv obecnou školu v Bosni, kam byl Valečov přiškolen a kde zvláště svědomitý učitel Maixner dal pečlivý základ jeho literárnímu vzdělání i vřelosti vlastenecké, odešel Albín na docvičenou do Třebíče, kde navštěvoval čtvrtou třídu za učitele Jelínka, vynikajícího vychovatele mládeže.

¹⁾ Toliko nejstarší Bráfův strýc po matce, František Trávníček, zemřel jako bohoslovec v Brně a nejmladší Otakar (nar. 1848) byl měst. tajemníkem v Třebíči.

²⁾ Sourozenci Bráfovi byli: Viktor, nyní profesor státní průmyslové školy v. v., Emil a Antonín, kteří zemřeli, první v 17 letech jako gymnasista v Jindřich. Hradci, druhý hned v dětském věku, čtvrtý opět Antonín, nyní ředitel státní průmyslové školy, a Karel, který narodiv se pět měsíců po smrti otcově, nedožil ani roku.

³⁾ Obec Nebylov dala dne 24. ledna 1865 Antonínu Bráfovi, hospodář. správci, »čestné občanství«.

Ve věku deseti let dán Albín Bráf r. 1861 do Prahy na Akademické gymnasion, kde tou dobou teprve zaváděn český jazyk vyučovací a kde vedle ředitele Nečáska, za doby jeho studií působili profesori Aksamit, jemuž Bráf později věnoval vřelou vzpomínku jubilejní, Šohaj, Kobliska, Javůrek, Lepař a později Durdík.

Již jako gymnasista Bráf, který na počátku studií bydlel u universitního profesora Matzky, zabýval se pokusy literárními, až otec, rozvázný hospodář a ve všem přesný úředník, jak jej syn Antonín charakterisuje, zprávami o tom došlými o studijní prospěch i snad o celý příští osud jeho znepokojen, teprve osobním dohledem svého spolužáka na mladoboleslavském gymnasiu Dra Josefa Tieftrunka se nechal přesvědčiti, že Albín studijní úkoly hravě překonává, v nich plného uspokojení nenachází a ovšem pak v literárních pokusech čilému duchu svému zjednává průchodu.

Dokončiv gymnasijní studia vstoupil Bráf po prázdninách r. 1869 v Praze na právnickou fakultu a současně nastoupil dle tehdy právě zavedených předpisů branných i službu vojenskou jako jednoroční dobrovolník.⁴⁾

Hned v říjnu téhož roku však těžká pohroma stihla rodinu Bráfovou; otec ochuravěv, zemřel po krátké nemoci teprve v 54. roce života. Vdova se čtyřmi nezletilými syny, z nichž dva započali studia na škole vysoké, třetí studoval na škole střední, nejmladší pak byl žákem školy obecné, byla odkázána na plat z milosti 300 zl. ročně, vyměřený hraběcím vlastníkem panství; pět měsíců po smrti otcově narodil se pátý syn, pohrobek, záhy arci zemřelý, také třetí syn, gymnasista, zemřel chorobou plicní do dvou let po smrti otcově.

Je dojemno, jak vroucně všichni přežili synové mluvili o této hrdinné matce, která majíc před očima jediný cíl — řádnou výchovu svých tří synů — vržena z lepších dnů do stísněných poměrů, neznala vlastních požitků ani pohodlí, jedné z těch matek, o jejichž tiché, záslužné činnosti nikdo neví, o nichž se nepíše, aniž se dekorují, ačkoli veliké dílo vykonaly, jak vřele se vyslovovali o její neúporné pracovitosti a spořivosti i obětavé

⁴⁾ Bydlil v josefovských kasárnách, dostával »6 kr. Löhnung, jež dává muži za cídění šatů a bot, a 14 kr. Menagegeld, za které bře oběd v kasárnách, 8 kr. za chleba, za něž bře z kantiny kávu k snídání. Večeři jemu platíme« (dopis otcův synu Emilovi). Složiv důstojnickou zkoušku, byl Bráf jmenován od 1. ledna 1871 záložním poručíkem u pěšího pluku čís. 15 Adolfa vévody nasavského, vykonal pak povinná cvičení ve zbraní (k bosenské »okupaci« nebyl povolán), koncem 1879 přeložen do neaktivní zemské obrany, kde v r. 1880 jmenován nadporučíkem, ale hned po vypršení 12leté doby služební zažádal o povolení výstupu ze zemské obrany bez ponechání šarže důstojnické dnem 31. prosince 1881, obdržev vysvědčení o »velmi dobrém vykonávání služby«.

starostlivosti. Zemřela 8. prosince 1895 ve věku skorem 70 let, smrt stihla ji mimo domov, když navštívila v Třebíči svou skorem 90letou matku, která ji o rok přečkala.

Těžká rána osudu jakoby byla jen zocelila pracovní energii jinocha, sotva teprve v život vstupujícího. Jakoby rázem byl v muže dospěl, Albin Bráf hleděl, aby ze skrovných příjmů matčiných co nejmenší pro sebe dělal nároky. Odřekl se veškeré pomoci z domova, uskrovňoval rázně své potřeby — s hrdotí mi jednou po prvním svém ministerství na pochůzce Prahou ukazoval na obecní kuchyni, kam jako právník chodil na obědy. Aby si pak pevný příjem opatřil, přijal již v druhém roce práv vychovatelské místo v rodině velícího generála v Praze, hraběte Huyna, s nímž se po přeložení jeho přestěhoval na čas do Pešti.⁵⁾

R. 1871 Bráf vykonav první, historickoprávní státní zkoušku na právnické fakultě s vyznamenáním ze všech zkušebních předmětů, vstoupil do druhého oddílu studijního, civilistickostátovědeckého. Projevuje zde snad účinkem rodinných tradic od počátku zvláštní nadání i náklonnost k národnému hospodářství vzbudil Bráf záhy pozornost a důvěru profesora Eberharda Jonáka. Na pražské universitě byli tehdy dva profesori politické ekonomie, Jonák (nar. 1820), který byl vlastně habilitován pro statistiku, od prvních let 1860 však přednášel i hospodářství národní a byl po odchodu Leopolda Hasnera do Vídně (1863) a smrti Petra Mischlera (1864) po deset let jediným řádným profesorem tohoto předmětu, a od r. 1868 mimořádný profesor Karel Tomáš Richter (nar. 1838), který byl řádným profesorem jmenován r. 1873, již roku následujícího však zemřel.⁶⁾ Čeští posluchači soustřeďovali se hlavně kolem prof. Jonáka, který od r. 1864/5 suploval i mimořádnou profesuru národního hospodářství a obchodní i průmyslové statistiky na české vysoké škole technické v Praze,⁷⁾ kdežto němečtí dávali přednost o 18 let mladšímu i řečnický skvělejšímu Richtrovi. Jonák, který v r. 1851 byl jedním z hlavních odpůrců české habilitace Dra Fr. Lad. Riegra pro politickou ekonomii na pražské universitě,⁸⁾ měl na

⁵⁾ Nemaje v Budapešti krajanských styků, ani valně zpráv a vlastně skoro ani nevycházeje z domu, aby neztratil z přímého dozoru chovance, který nepokračoval, jak by si Bráf byl přál, nelitoval sice Bráf, že do Pešti šel, byl celkem i tam již zdomácněl, ale již v lednu 1872 by byl velmi rád se vrátil do Prahy (dopis tetě z 25. ledna 1872). Ovšem, co potom počítí existenčně, ještě nevěděl; »hofmistrovství bych si asi trochu rozmyslel«, praví v témž dopise.

⁶⁾ Srv. k tomu: »Die deutsche Karl-Ferdinands-Universität in Prag unter der Regierung S. M. des Kaiser Franz Josef I., Prag 1899, str. 136 a násl.

⁷⁾ Sr. Dr. Gruber, Stalice věd právních a státních na české vysoké škole technické v Praze, Obzor národohospodářský 1911, str. 257 a násl.

⁸⁾ Srv. Dr. Gruber, Dra Fr. Lad. Riegra pokus o českou habilitaci z národního hospodářství na pražské universitě v roce 1851, Obzor národohosp. 1923, str. 361.

sklonku své učitelské i životní dráhy naopak »manii hledat a (byť i jen slovem často) ředrovat nastávající docenty«,⁹⁾ a přirozeně neušel pozornosti jeho ani Bráf, který patřil k nejhorlivějším a nejúspěšnějším posluchačům Jonákova státovědeckého semináře a jemuž bylo dosažení universitní stolice politické ekonomie smělým snem snad od počátku jeho studií fakultních.

Odbyv dne 1. prosince 1873 judicielní rigorosum s výsledkem jednohlasným, »zcela přiměřeným tomu, co jsem uměl«, ač pracoval poslední měsíc vůbec průměrně 12 hodin denně, poslední týden i 16, složil Bráf 19. března 1874 zato historické rigorosum výtečně,¹⁰⁾ umiňuje si ihned přispraviti se pro další, politické rigorosum alespoň z národního hospodářství a finanční vědy co nejlépe možno. Mrzelo jej však a uvádělo do rozpaků, že Jonák o jeho »ještě víc než problematickém budoucím habilitování« mluvil již jako o »fait accompli« a sice i s profesory.¹¹⁾

Při rigorosu samotném dne 10. července 1874 Jonák zachoval se ke Bráfovi »skvěle« dav mu zúmyslnou příležitost k paradování prováděním paralel některých nauk anglických a německých ekonomů, rozbořem Milla, Raua a Lista atd.¹²⁾ Obdržev i při tomto rigorosu jednohlasné vyznamenání těšil se Bráf, že mu to bude »také trochu oporou při krocích o splnění jediného přání, které mám do budoucna — totiž docentury«, odmítl však ihned výzvu Jonákovu, aby již po roce podal spis habilitační.¹³⁾

2. Bráf na českoslovanské obchodní akademii. Habilitace na technice a na universitě.

Byly to již zralé, promyšlené plány, s nimiž se 23letý doktor práv

⁹⁾ Z posledních let studijních a prvních poststudijních máme o Bráfově životě vysoce zajímavé zprávy v řadě obsírných jeho dopisů nejmladšímu strýci Otakarovi Trávníčkovi, taktéž právníku. Hořejší citát je z dopisu Bráfova z 23. března 1874.

¹⁰⁾ Dopisy Otakarovi Trávníčkovi z 2. pros. 1873 a 23. března 1874.

¹¹⁾ Richter, který zkoušel při rigorosech politických národní hospodářství s Jonákem vždy dohromady hodinu, »nebude už proto mým přítelem, poněvadž mne Jonák protežuje« (Bráfův dopis Otakarovi Trávníčkovi z 23. března 1874) — byla tedy mezi oběma profesory táž rivalita, jaká se také vždy později i také u jiných oborů u profesorů téhož předmětu objevovala. K vůli Jonákovi studoval Bráf kromě Jonákových přednášek Raua i Roschera, k vůli Richtrovi Neumanna. Richter prý »neguje vše Rauovské a tedy Jonákovské«.

¹²⁾ Dopis strýci Otakarovi z 13. července 1874. Líčení Bráfovo lze snad bráti za doklad, na jak vysokém stupni se tehdy proti nynějšku nalézaly přísné zkoušky doktorské, i když nepřehlízíme, že šlo o výtečného kandidáta, jakým byl Bráf; o témž přísném rázu tehdejších rigoros svědčí ostatně i jiné dopisy Bráfovy a jiné zprávy ještě z let 1890.

¹³⁾ V témž dopise praví: »Nepůjdu tam radši nikdy, než se švindlem«, chtěje raději zvolna soustavně studovat literaturu a k oživení studií hospodářských zaříditi při »Všehrdu« uzavřený kruh pro jich pěstování, asi v ten způsob, jaký seznal z četby životopisu Millova.

svěřoval svému příteli. Hned po prázdninách, během kterých Bráf přestěhovav se dočasně do bytu Jonákova rovnal ostatně nepřilíš bohatou jeho knihovnu, ustaven dne 11. listopadu 1874 národohospodářský odbor »Všehrdu« — za členy jeho přihlásili se Bráf, jediný již promováný doktor, právníci čtvrtého ročníku Josef Kaizl, Bedřich Müldner a Alois Vrtal a z třetího ročníku Jan Javůrek. Bráf byl předsedou, Kaizl zapisovatelem. A hned »naznačen rozvrh prací v ten smysl, že každý do nového roku prostudovati má systém národního hospodářství, načež projednávány budou jednotlivé části soustavně, prozatím základní pojmové se proberou.«¹⁴⁾ Bráf byl duší odboru, udával program i směr týdních jeho schůzí¹⁵⁾ a řídil rokování. Po rozboru základních pojmů (definice hospodaření, pojem a rozvrh statkův, pojem, druhy, užívání kapitálu atd.) konány rozpravy o rentě dle Ricardovy theorie, o bankovkách a státovkách, o ažiu, o směnečných kursech, na jaře 1875 uzavřeno rokovati zevrubně o mzdě a o sociální otázce a o pramenech důchodu vůbec, pak o bankovní otázce, o clu ochranném. Závěrem tohoto jakéhosi českého semináře národohospodářského na německé dosud universitě byly pak rozpravy o socialistických systémech (Saint Simon, Fourier, Louis Blanc, Owen, Proudhon, Marx), čteny a probírány spisy a pojednání Lorenze Steina, Schäffleho, J. S. Milla, Fr. Lista, Maxe Wirtha, Careye a j., pro jednání v odboru vypracoval pak Bráf patrně již předem soustavný návrh českého názvosloví národohospodářského, bohužel nezachovaný.¹⁶⁾

Hmotné poměry nutily však Bráfa pomýšletí na zaopatření existenční. Ještě o prázdninách 1874 nastoupil tudíž jako »odpřisáhlý c. k. Rechtspraktikant« praxi u trestního soudu, ač se na ni při svém smýšlení a svých směrech zrovna valně netěšil¹⁷⁾ a byl by raději přijal místo na obchodní akademii, kde působilo tehdy již několik potomních sil universitních. Prospěla mu však péče profesora Jonáka, který svým doporučením zjednal Bráfovi přístup do kruhů české šlechty. Pro vynikající odborné znalosti

¹⁴⁾ Kaizlův rukopisný »Zápisník národohospodářského odboru »Všehrdu«.

¹⁵⁾ Kaizl poznamenal jednou v zápisníku: »29. ledna nemohl dr. Bráf přijíti — proto žádná schůze«.

¹⁶⁾ Již k 10. prosinci 1874 poznamenává Kaizl: »Dle práce páně Bráfovy rokováno bylo o čes. názvosloví národohospodářském; slova rozdána mezi členy (po větších částech) k podání úsudku«, a ke 14. lednu 1875 opět: »Zkoušena byla terminologie nár. hosp. drem Bráfem navržená; písmena: d, e«. Dalších záznamů o terminologii v jednáních odboru není; v Kaizlově zápisníku shledáváme se však s některými českými termíny tehdy nově vytvořenými, j. bankovní jedinst (monopol), renta pozemčná (z pozemků), clo berní (finanční).

¹⁷⁾ »Věc chvátá, protože matčiny poměry mně to kladou za povinnost ukrátiti alespoň dobu, kde musím žíti z jejího, kterouž mé doktorování beztoho prodloužilo«, píše Bráf strýci Otakarovi dne 4. srpna 1874.

i pro jasnou a názornou formu výkladu byl Bráf hledaným instruktorem pro přípravu k státním zkouškám i k rigorosům právnickým, byv takto činným u hr. Frant. Černína, hr. Neipperga, u princů Karla i Bedřicha Švarcenberka, hraběte Chotka, hr. Borkowského a j. Není pochyby, že vedle rodinných tradic a upomínek a vedle vrozené vážnosti smýšlení tyto styky s konservativní aristokracií českou, které od těch dob již nepominuly, značnou měrou působily na vytváření se alespoň politického přesvědčení Bráfova, i že navázané takto občasně styky, s jeho klienty i s jejich rodiči, prospěly Bráfovi po letech i politicky.¹⁸⁾

Vnitřní náklonnost pudila však Bráfa neodolatelně ke dráze učitelské. Touha jeho došla záhy splnění. Brzy po doktorské promoci povolán Bráf po odchodu dra Jaromíra Haněla na universitu záhřebskou prozatímně za profesora národního hospodářství i obchodní statistiky na československou obchodní akademii v Praze a hned po roce ustanoven definitivně s platem dle počtu hodin vyučovacích, s nejmenším však zajištěným příjmem 500 zl. ročně.¹⁹⁾

Jako mladý doktor vyučoval Bráf národnímu hospodářství také na škole Ženského výrobního spolku v Praze,²⁰⁾ kde však nehodlal bráti honoráře — se zvláštní zálibou vyslovoval se tenkrát, že tato škola jest první dívčí školou v celém Rakousku, na které se konají výklady z národního hospodářství. Tehdejší starostka spolku, Karolina Světlá, svěčila mu i pořádání mimořádných přednášek při škole výrobního spolku konaných, pro něž vybíral Bráf themata i přednášeče. Povolání za profesora obchodní akademie, dekret kuratoria, jímž byl Bráfovi vyměřen první pevný plat učitelský, znamenal obrat, úlevu ve hmotných starostech celé rodiny. »Kantorování« Bráfa těšilo — tím více, ježto pozoroval, že hoši ho mají rádi, jsou pozorní a dosti pilní,²¹⁾ hned po prvním roce bylo o něm v kura-

¹⁸⁾ Ne vždy přejímal Bráf instruktorství ochotně, avšak »ono jich chodí na Jonáka hejna, musím tedy vzítí aspoň ty, na nichž mu nejvíc záleží«, a pak výdělek sloužil mu aspoň k podnikání cest o prázdninách.

¹⁹⁾ Haněl doporučil jako své nástupce alternativně Bráfa nebo Pražáka; tento vzal žádost zpět, byli tu však i jiní uchazeči, takže kuratorium akademie vyzvalo navržené uchazeče o zkušební přednášku o ažiu v dané třídní lhůtě. Ač Bráf věcně i formálně při jiných příležitostech to již lépe dovedl, jak psal, byl druhý den po přednášce jmenován. Přednášel celkem 10 hodin týdně, 8 hodin v první a druhé třídě národního hospodářství a 2 hodiny v první statistiku. (Sr. můj článek Dr. Albín Bráf a Dr. Eberhard Jonák v Obzoru národohospodář., pros. 1923. Do výročních zpráv československé obchodní akademie v Praze napsal Bráf dvě pojednání: r. 1875/6 »O skladištích veřejných«, které předložil později též k své habilitační žádosti na technice, a r. 1876/7 »O poskytování státních subvencí drahám železným«.

²⁰⁾ K Ženskému výrobnímu spolku přistoupili dle Kaizlova zápisníku ke dni 20. května 1875 všichni členové národohospodářského odboru »Všehrdu«.

²¹⁾ Dopis strýci Trávníčkovi ze září 1874.

toriu řečeno, že netoliko Hančla nahradil, nýbrž, že jím akademie získala. Po nabytých zkušenostech Bráf navrhl ihned »rozumnější program«, pře- devším s větším zřetelem k části praktické, t. j. hospodářskopolitické.²²⁾

Profesura na obchodní akademii byla Bráfovi, tak jako Hančlovi, Gol- lovi a řadě pozdějších, přípravou i hmotným dočasným zaopatřením pro budoucí profesuru vysokoškolskou. Universitní docentura byla pro české docenty, kteří po desetiletí nevěděli, zda-li vůbec a kdy se stanou profesory, spojena prostě z otázkou, jak a z čeho budou žít.²³⁾ Učitelství na obchod- ní akademii bylo pak zaopatření lepší a výhodnější než leckteré jiné, protože zbývalo více času pro práci vědeckou (ovšem i plat byl úměrný rozsahu činnosti) a že i jinak poskytovalo větší volnost, zvlášt v oněch minulých letech.

Také Bráf tedy ihned, jakmile byly profesurou na obchodní akademii alespoň nejnaléhavější existenční starosti odklizeny, pozvedal zrak k vyš- ším cílům, k profesuře vysokoškolské. Maje tento konečný cíl na zřeteli neucházel se Bráf ani o vypsání počátkem r. 1876 místo řádného učitele národního hospodářství a agrární statistiky na zemské vyšší hospodářské škole v Táboře, ač finanční podmínky lákaly a řada přátel domlouvala k přijetí. Zůstav v Praze, již na podzim r. 1876 ucházel se Bráf, a sice nej- prve na české technice, o připuštění k habilitaci jako soukromý docent národního hospodářství rukopisným pojednáním »Znehodnocení tak zvané měny papírové a ažio«. Žádost dne 10. listopadu předloženou odkázal profesorský sbor komisi, v níž byli matematik prof. Gabriel Blažek, agro- nom Jan B. Lambl a Bráfův protektor Jonák, který stále ještě jako suplent obstarával neobsazenou dosud profesuru národního hospodářství na tech- nice. Jonák, byv zvolen referentem, v málo více než 14 dnech byl hotov s referátem, jež ostatně Bráf sám dle Jonákova diktátu psal a »o několik zbytečných superlativů zkrátil«. Podle Jonákova referátu Bráfův habilitační spis jest práce ryze vědecká, která k jasnému porozumění předpokládá ob- zvláštní a obširnou znalost celé vědy. Také Bráfem zároveň předložený spisek »O skladištích veřejných« — patrně otisk pojednání, uveřejněného ve čtvrté roční zprávě československé obchodní akademie za školní rok 1875/6 — Jonák ocenil nejen za dobrý, nýbrž za výborný.

Vůbec »z obou spisů jde na jevo, že kandidát má znalost celé literatury předmětu svého neobyčejnou«, neboť sotva by se našlo znamenitější dílo

²²⁾ Přednášek Hančlových, jež mu byly autorem postoupeny, Bráf věcně nepoužil, postrádaje v nich celé důležité partie, kdežto o jiných pojednáváno se zbytečnou roz- vláčností. Sám opíral se hlavně o Schäffleho a Roschera.

²³⁾ Sr. Dr. Goll v Pamětním spise »Padesát let československé obchodní akademie v Praze 1872—1922«, str. 15.

k předmětu se vztahující, z něhož by nebyl čerpal »ať v té neb oné řeči je psáno«, Jonák »bez ostychu prohlašuje oba spisy za zdařilé práce poskytující záruky, že kandidát ve vědě úplně se zná, a že posluchači jeho nynější a i budoucí z výkladů jeho s vědou patřičně se obeznámiti mohou«, ba nezahlížel ani potřeby habilitačního kolokvia²⁴⁾ a navrhoval jen, aby Bráf se podrobil na technice veřejné přednášce, »ačkoliv prý ani o jejím výsledku nepochybuje«, jen »aby jej poznal sbor i posluchačstvo.« Profesorský sbor české techniky přes »plné ocenění vědecké jeho snahy a odborných literárních dokladů« však nepokládal za plně odůvodněnou zvláštní odchylku od platných předpisů, i konáno dne 5. února 1877 v rektorátě habilitační kolokvium, jež po návrhu prof. Krejčího jednohlasně uznáno za výtečné,²⁵⁾ a dne 24. února konal Bráf »před četným posluchačstvem« na technice zkusnou přednášku »O vývoji svobody živnostenské«, podav jí »skvělý důkaz, že předmět důkladně promyšlený v dokonalé a posluchačstvo poutající formě vyložiti dovede.« Vyhověv tedy »všem požadavkům, jež se pro habilitaci kladou, výtečným způsobem«, byl Bráf profesorským sborem české techniky v sezení ze dne 13. března 1877 jednohlasně soukromým docentem národního hospodářství navržen a ministerstvem vyúčování dne 12. června 1877 potvrzen.²⁶⁾ V příštím školním roce zahájil pak Bráf na technice výklady »o vybraných částech z nauky národohospodářské, hlavně praktické«, a pak »národohospodářskou nauku o drahách železných« a jeho výklady těšily se hned od počátku mezi posluchači velké oblibě.²⁷⁾

Již roku následujícího (1878) byly pak Bráfovi po návrhu profesorského sboru svěřeny jako honorovanému docentu první povinné právnické přednášky na technice, o zákonech stavebních a železničních, když pak Jonák dne 11. října 1879 zemřel, byl Bráf profesorským sborem navržen a ministerstvem schválen za suplenta národního hospodářství a statistiky. Přednášel tehdy v zimním běhu 7, v letním 3 hodiny týdně za remuneraci 720 zl. (60 proc. příjmů jeho předchůdce Jonáka) za národní hospodářství a statistiku a 150 zl. za stavební a železniční zákony (kromě toho měl

²⁴⁾ Jonákův referát Bráf sám v dopise strýci Otakarovi z 5. února 1877 nazval »impertinentní chvalořečí«.

²⁵⁾ »Colloquium bylo dosti zábavné, trvalo asi hodinu. Kromě Jonáka jen Lamb a Krejčí se cosi ptali« (v témž dopise).

²⁶⁾ Obširnější zprávu o habilitačním aktu Bráfově a o celém jeho působení učitelském na české technice v mém článku »Stolice věd právních a státních na české vysoké škole technické v Praze« v Obzoru národohospodářském 1911, str. 257 a násl. (z archivu české vys. školy techn. v Praze) i v mém článku Dr. Albín Bráf a Dr. Eberhard Jonák, tamtéž 1923, str. 377 a násl.

²⁷⁾ Alb. V. Velflík, Dějiny technického učení v Praze 1906, díl II., str. 236.

500 zl. na československé obchodní akademii). Podání rektorátu české techniky, aby byla Bráfovi propůjčena mimořádná profesura národního hospodářství a statistiky obchodu a průmyslu, bylo ministerstvem v roce 1880 vyřízeno záporně — k jmenování prvního řádného profesora věd právnických a státních na české technice došlo teprve bezmála po plných 20 letech.

Pochybnější co do výsledku zdála se Bráfovi habilitace na pražské universitě, tehdy ještě německé, o kterou zadal nedlouho později, dne 8. ledna 1877. Habilitační práce — rovněž rukopisná, jak bylo tehdy přípustno — byla o témže tematě, byla však sepsána v německém jazyce a zdá se, podrobněji rozvedena.²⁸⁾ Bráf sice doufal, že má dosti příznivého mínění pro sebe — nejen Čechy: Randu, Otta, Talíře, Zuckra a ovšem Jonáka, nýbrž i snášlivější Němce, a že jen »prušácká klika« bude proti němu.²⁹⁾ Přes Bráfovy obavy habilitace jeho ani zde nepůsobila obtíž. Referent prof. dr. Jonák předložil také zde³⁰⁾ o habilitační žádosti Bráfově již 4. února nedlouhý a k tomu rozbředlý referát, v němž věcného rozboru habilitačního spisu téměř není a který po všelijakých kroucených obratech končí výsledkem, že Bráf prokazuje nepopíratelně tak obsáhlou znalost literatury, jak se u habilitačních uchazečů zřídka vyskytuje, že hojný a důkladně prostudovaný materiál ovládá s uznání hodnou jistotou, třebaže prý zásady, k nimž dospívá, mohou zavdati podnět k leckterým námitkám, a že v celku předložený spis dlužno označiti za pořádný a vynikající výkon, který opravňuje k nejlepším nadějím pro další učitelskou působnost a vědecké bádání uchazeče; další ke spisům předložené tištěné české pojednání Bráfovo »O veřejných skladištích« pak prý dokazuje, že Bráf i o hospodářských otázkách eminentně praktického významu dovede pojednávat s velikou jasností a bezpečným ovládním materiálu.

Když korreferent prof. dr. Schier se úplně připojil k příznivému referátu Jonákovu,³¹⁾ připustil profesorský sbor usnesením ze dne 8. června 1877

²⁸⁾ Název byl »Papiergeldentwertung und Agio«, čítala 45 hustě popsaných archů, kdežto česká jeho práce pro technickou habilitaci »Znehodnocení t. zv. papírové měny a ažio«, byla »30archový rukopis těsného písma«.

²⁹⁾ Z Němců Czyhlarz (profesor práva občanského a obchodního), Rulf (prof. práva trestního), Schier (profesor práva ústavního a správního, korreferent Jonákův o habilitačním spisu Bráfově) chovali se k Bráfovi co nejvzorněji, také prof. římského práva Esmarch byl slušný. Mladší soudruh Jonákův Richter byl tehdy nemocen a měl dovolenou (Sr. můj článek »Dr. Albín Bráf a Dr. Eberhard Jonák« v O. N. 1923).

³⁰⁾ Líčeno dle habilitačních spisů v archivu děkanství české fakulty právnické.

³¹⁾ Referát Schierův prospěšně se liší věcností a přesností od Jonákova, o kterém se Bráf později vyslovoval sám s ironickou útrpností; jak Bráf sám později jako profesor pohlížel na referentskou svoji povinnost o pracích habilitačních, dokazují přesvědčivé jeho elaboráty, někdy to právě vědecké monografie o habilitačním tematě,

Bráfa k pokračování habilitačního aktu, ke kolokviu habilitačnímu,³²⁾ které vykonali s Brádem dne 12. června rovněž profesori Jonák a Schier a jež bylo uznáno v každém směru uspokojivým, načež dne 18. června konal Bráf předepsanou přednášku na zkoušku o tematě subvencování železnic, která byla rovněž uznána za zdařilou. K návrhu profesorského sboru byl pak Bráf vynesemím min. vyučování z 31. července 1877, č. 103.030 za soukromého docenta pro politickou ekonomii na pražské universitě potvrzen.

3. Politická ekonomie na pražské universitě. Bráfovo »vědecké blouzení«. Jmenování jeho profesorem.

Habilitace Bráfova je v dvojím směru aktem historickým: jí počíná poprvé politická ekonomie s universitní katedry zaznívati jazykem českým, jí počíná však též soustavné české vědecké badání národohospodářské.

Byla-li česká polytechnika v Praze první vysokou školou, na níž bylo národní hospodářství vykládáno jazykem českým ihned od jejího osamostatnění v roce 1869, na universitě pražské týž profesor dr. Eberhard Jonák vykládal svůj předmět výhradně po německu, ačkoliv byl rodem i jazykem a smýšlením³³⁾ Čech i ačkoliv jiné důležitější naukové obory byly na právnické fakultě nerozdělené pražské university dávno již přednášeny vynikajícími příslušníky jejími též jazykem českým. Byl to teprv mladý docent dr. Albín Bráf, který r. 1877 první počal o národním hospodářství výklady české. Jestliže pro Jonáka byly, jak sám doznával, české národohospodářské přednášky na technice spojeny s obtížnostmi, »protože nejprve musila býti nově upravena řeč pro projednávání této vědy«, tím vděčněji oceníme Bráfovu prozíravost, s jakou již dávno před svou habilitací pracoval o českém názvosloví národohospodářském a připravoval tak půdu pěstění národohospodářské vědy jazykem českým.

Není upřílišeno ani tvrzení, že Bráfovou učitelskou a literární činností

tak cenné, jako druhdy celý spis sám. Pozoruhodno je, jaká se dle tehdejší staré habilitační normy z 19. prosince 1848 č. 8175 přikládala váha programu zamýšlených přednášek docentových — kritika jeho zabírá u Schiera mnohem více místa než referát o habilitačním spise samém.

³²⁾ Také na fakultě právnické chtěl Jonák mermomocí, aby kolokvium bylo Bráfovi prominuto, takže se zdálo, jakoby si Bráf toho přál, což Bráfa mrzelo a jemu škodilo (dopis strýci Otakarovi z 5. června 1877).

³³⁾ V dopisech Bráfových arcíř zaznamenáno, že by se byl Jonák málem s ním rozkmotřil, když Bráf pro letní běh 1879 ohlásil přednášky o hlavním předmětě (finanční vědě) jazykem českým, a také na Pražáka působil, aby česky o hlavním předmětě nepřednášel. V létě 1876 pak Jonák při volbě rektorské, roztrpčen, že sám svojí kandidaturou neprorazil, rozhodl svým hlasem proti Randovi pro Czyhlarze, který sám na rektorát ani nekandidoval. Jonák byl však v těch dobách již patrně churav (zemřel již 11. října 1879 ve věku 59 let).

počiná též období soustavného českého badání národohospodářského. Měli jsme sice již před Bráfem českou literaturu národohospodářskou. Je zajímavé, že prvním českým vědeckým pracovníkem národohospodářským byl pozdější tchán Bráfův, dr. František Ladislav Rieger, svým spisem »O státcích a pracích nehmotných a jich významu a postavení v národním hospodářství« (1850), který měl býti úryvkem většího soustavného díla, bohužel nevyšlého, a pozdějším spisem »Průmysl a postup výroby jeho v působení svém k blahobytu a k svobodě« (1860), překladem Drozova Politického hospodářství (1853), prvním to českým soustavným spisem o celém oboru politické ekonomie dle tehdejšího jejího rozsahu — habilitaci Riegrovi pro politickou ekonomii zamezily tehdy hlavně asi ohledy politické³⁴⁾ — již před tím vydal Dr. Fr. Brauner spisek »O robotě a vykoupení se z roboty« (1848), od polou let padesátých František Šimáček, kryje se pseudonymem Vojtěch Bělák, v svých časopisech Poslu z Prahy a Průmyslníku vybízel k podnikavosti a sdružování, k zakládání spolků potravních, výrobních, řemeslnických, rolnických a zejména záložen, k návštěvě škol odborných a pokračovacích atd., současně starší jeho druh MUDr. František Cyril Kampelík s buditelským nadšením a mlhavou všeslovanskou tendencí šířil v národě zásady správného hospodaření, příčinnivosti a solidarity, r. 1869 vydává František Ladislav Chleborád, tehdy třicetiletý, řítící se však téměř již v krátké, přímo meteorové své životní dráze v Čechách s vrcholu oslav a zbožňování massami v propast zapomenutí a pronásledování, svoji »Soustavu národního hospodářství politického«, podniká marný pokus habilitace a píše brožury i články z oboru sdružování a pojišťování, dělnické otázky i politiky, r. 1869 vydává Karel Fr. Procházka dle Komersa stručně Základy národního hospodářství i statistiky (podruhé r. 1876) a r. 1871 Jonák v »Matici lidu« dle Rapeta populární spisek »Základové hospodářství«, r. 1874 Max Wellner v »Národním hospodářství« formou často drastickou bystře kritizuje naše hospodářské poměry, a ještě roku 1884 vystupuje po létech znovu Chleborád vážným spisem Boj o majetek, hlásaje potřebu, aby budoucí řád společenský chránil slabého jedince proti hospodářské přesile jiných.

Celkem byla to však literatura mělká, bez pravé výše vědecké a sloužící většinou praktickému povzbuzování a národohospodářskému vzdělávání lidu. Obrat nastal teprve vstupem Bráfovým na universitní katedru a do literatury.

V době Bráfových studií státovědeckých nebyla politická ekonomie na

³⁴⁾ Sr. můj článek »Dra Fr. Lad. Riegrova pokus o první habilitaci« atd. v »Obzoru Národohospodářském« 1923, str. 361.

pražské universitě příliš šťastně zastoupena. Po Josefu Ignáci Bučkovi (1741—1821) a Václavu Gustavu Koptzovi (1781—1857), z nichž každý zastával stolicí politických věd na pražské universitě plných 40 let (Butschek od r. 1766 do 1807 a Koptetz od r. 1807 do března 1849),³⁵⁾ nastalo pro pražskou fakultu právnickou dlouhé období častého střídání se profesorů politické ekonomie.³⁶⁾ Koptzův nástupce Dr. August Nowak byl již v září 1851 povolán na universitu vídeňskou, docent Dr. Frant. Makowiczka, rodilý z Chomutova, r. 1848 člen německého národního shromáždění ve Frankfurtě, odešel již koncem 1851 pro své politické smýšlení na universitu do Erlangen, Pražan Dr. Leopold Hasner jmenovaný hned s přeložením Nowakovým do Vídně z mimořádného profesora právní filosofie řádným profesorem politické ekonomie v Praze, byl již r. 1861 na Starém Městě Pražském od Čechů i Němců zvolen do sněmu a jím pak do říšské rady a odešel již r. 1863 trvale do Vídně jako president novězřízené vyučovací rady rakouské.³⁷⁾ Od r. 1852 byl však k podnětu Pražské obchodní komory, tehdy německé, vedle Hasnera jmenován jako druhý, mimořádný profesor politické ekonomie Petr Mischler, doktor filosofie, který byv od r. 1856 profesorem řádným, byl teprv r. 1857 jmenován doktorem práv honoris causa; muž učitelcky i literárně a organizačně jako statistik činný, zemřel po dvouleté zdravotní dovolené již r. 1864. Byly tedy uprázdněny obě stoly politické ekonomie.

Již roku 1849 byl však jako mimořádný profesor statistiky na pražskou universitu povolán dr. Eberhard Jonák — Čech, narozený dne 12. dubna 1820 v Křinci v Čechách, absolvent university pražské a vídeňské, dříve praktikant u dvorní prokuratury ve Vídni, již r. 1846 suplent na vídeňské universitě a asistent na rytířské akademii tereziánské, r. 1847 habilitován jako soukromý docent na vídeňské polytechnice a téhož roku povolán za suplujícího profesora na universitu krakovskou³⁸⁾ — který také svou knihou

³⁵⁾ Srv. Bráf, Politické vědy v Čechách na sklonku věku osmnáctého a v první polovici devatenáctého. Přednáška ve výročním slavnostním shromáždění České akademie dne 9. prosince 1906, zvl. otisk z Almanachu České akademie, roč. XVII, Bráfův Život a dílo, svazek II.

³⁶⁾ Srv. k tomu »Die deutsche Karl-Ferdinands-Universität in Prag unter der Regierung S. M. des Kaisers, Prag 1899, str. 136 a násl.

³⁷⁾ Známá je staršímu pokolení jak skvělá jeho životní dráha — president sněmovny poslanecké, ministr vyučování za Auersperka, r. 1870 předseda ministerstva — tak jeho urputný centralism (i proti uherskému vyrovnání směřovavší) i liberalism dle pojetí let 1860. — Byl původcem zákona o obecném školství (osmileté návštěvě a interkonfesnosti školy a státním dozoru), o manželství i o poměrech interkonfesních.

³⁸⁾ Osobní data z vlastnoruční »Osobní tabulky« Jonákovy v archivu české vys. školy technické a z tištěných životopisů v encyklopediích. Do Prahy byl prý Jonák povolán odměnou za věrné služby prokázané ministru Rechbergovi v tiskovém bureau vládním, kde seděl s pruským šlechticem Wirth v. Harringem a Karlem Arnhemem.

o theorii statistiky,³⁹⁾ věnovanou L. Steinovi, si získal literární jméno.⁴⁰⁾ R. 1863 připadla Jonákovi jedna z uprázdněných stolic politické ekonomie, jejímž jediným řádným profesorem byl potom Jonák po plných 10 let.⁴¹⁾ Jako profesor netěšil se však, pokud souditi lze, valně oblíbě na universitě ani na technice, kde rovněž od r. 1864—65 přednášel jakožto prozatímní profesor politické hospodářství a průmyslovou statistiku (pět a tři hodiny týdně.)⁴²⁾ Mladší profesor téhož předmětu dr. Karel Tomáš Richter, rodilý z Litoměřic, od r. 1868 mimořádný, a od r. 1873 řádný profesor, spíše dramatický a jiný básník než vědec, k tomu poměrně záhy (dne 15. října 1878 v 40 letech věku) zemřelý, liboval si dle Bráfa více v řečnické skvělosti než v přesném výkladu pojmovém.⁴³⁾

U žádného z profesorů nenacházel tedy Bráf vodítka pro další samostatnou činnost badatelskou, ani u Jonáka ne přes všechno několikaleté osobní přátelství.⁴⁴⁾

Jonák, »kalibánská figura s odstávajícíma ušima, krátce přistřiženým vousem a klátivou chůzí« seděl pak též jako vládě věrný deputovaný v centru říšského sněmu vídeňského (srov. Der liberale Aufschwung u. Graf Beust, v. Friedrich Schütz v N. Fr. Presse ze 16. června 1908).

³⁹⁾ Theorie der Statistik in Grundzügen, Vídeň 1856.

⁴⁰⁾ Lippert (v Handwb. der Staatsw., 2. vyd. IV. sv., str. 1378, mluví o duchaplých vědeckých vývodech Jonákových, které daleko přesahují líčení Schlözerovo, vysokou vědeckost Jonákovy knihy, pro kterou prý se (dle Wappaea) nehodí za uvedení ve studium statistiky, uznávali i Wappaeus a Mohl, třeba že se s jeho pojetím nesrovnávali. Jonák redigoval také rakouskou »zprávu o všeobecné agrikulturní a průmyslové výstavě v Paříži 1858«, byl vědeckým spolupracovníkem Ústředního výboru pro statistiku polního a lesního hospodářství v království Českém, od něho pocházel přijatý všeobecný plán statistiky hospodářství polního a lesního, která měla podati co možná jasný a úplný obraz o všelikých poměrech pro zemědělství v Čechách důležitých (také o obyvatelstvu, komunikacích, obchodu, úvěru, pojišťovacích spolcích, výstavách, časopisech). Jonák byl také od r. 1857 do 1868 neplaceným představeným statistické kanceláře a pod jeho vedením počato s vydáváním velkého díla »Tafeln zur Statistik der Land- u. Forstwirtschaft des Königr. Böhmens« (13 dílů dle tehdejších třinácti krajů, poslední r. 1881; k českému vydání nedošlo pro nedostatek peněz i předplatitelů); střízlivěji než oficiální líčení vývoje zemské statistiky v Čechách vyjadřuje se o Jonákově praktické činnosti statistické sám Bráf v »Památce České akademie« 1898, Vědy právní a státní, str. 61.

⁴¹⁾ Od r. 1865 přednášel vedle něho jako soukromý docent Dr. Friedrich Kleinwächter, který však r. 1871 přešel na zemské hospodářské učiliště v Libverdě a stal se později profesorem nové university černovické.

⁴²⁾ Při rozdělení zemského polytechnického ústavu v Praze, dotud jednotného, dle sněmovního usnesení (za české abstinence) z 24. září 1868 v techniku českou a německou Jonák rozhodl se pro polytechnický ústav český, uváděje později (1874), »že to byly dílem urážlivé a nikterak chvályhodné důvody«, které ho přiměly »německé oddělení bez rozmyšlení opustiti a do českého vstoupiti«, měl však po rozdělení utrakvistického ústavu opět dle všeho rozpory s profesorským sborem techniky české a bezvýsledně se domáhal definitivního propůjčení stolice národohospodářské na technice (srv. můj článek v Obz. nár.hosp. 1911, str. 257 a násl.).

⁴³⁾ Kromě odborných knih a přednášek vydal Richter pod pseudonymem Karl Thomas i četná dramata, básně a novely.

⁴⁴⁾ Toto »přátelství«, jež Bráf sám později psával v uvozovkách, bylo při vě-

Hledal tedy Bráf poučení jinde na svůj vrub. Ale ani pro samostatné hledání cest neposkytovaly zhora nedostatečné literárně-historické výklady tehdejších přednášek vodítka, prošel tudíž Bráf dlouholetými krisemi, nežli se utvrdil v základních názorech na svůj předmět. Postup svého vědeckého vývoje vylíčil Bráf sám jakožto své »blouzení vědecké« v úvodní kapitole svých »Listů o studium národohospodářském« (Praha 1899), objasňující zároveň i tehdejší poměry studia universitního, a pochod ten obráží se ovšem i v jeho činnosti literární. První jeho práce, habilitační spis »Papiergeldentwertung und Agio«, psaný pod silným vlivem abstraktní Kniesovy knihy »Geld und Kredit«, jest prací rovněž rozhodně abstraktní, v níž statistická sestavení byla jen doklady spekulativních vývodů, že vznik a kolísání ažia závisí spíše na nabídce a poptávce po drahokovu, nežli na poměrech úvěrových, ač právě zde a právě pro Rakousko bylo na snadě použití metody historické. Nedůvěřuje úsudku posuzovatelů, Bráf spis tento nevydal, uveřejniv z něho jen populárně zpracovaný výtah v »Poslu z Prahy« r. 1878.

Teprve Kniesova další kniha »Politische Ökonomie vom geschichtlichen Standpunkte« spolu se Schäffleovým »Kapitalismus und Sozialismus« zviklala jej docela, a další, hlavní spis jeho, který jméno Bráfovo učinil známým i v literatuře zahraniční, vznikl již pod přímým vlivem historické školy. Jsou to znamenité »Studien über nordböhmisches Arbeiterverhältnisse« z r. 1881, v nichž na podkladě delšího pobytu⁴⁵⁾ v sídlech hornictví a průmyslu severočeského a osobního styku s dílovedoucími a dělníky i úředních statistických dat vyličuje Bráf historicky, popisně a statisticky výrobní a především dělnické poměry v uhelných obvodech rudohorském a kladensko-buštěhradském, v severočeském průmyslu porcelánovém, sklářském a textilním.

kovém rozdílu obou (Bráf byl mladší Jonáka o 30 let) i při osobním poměru bývalého žáka k učiteli a protektoru spíše jakýmsi patronstvím, z kterého si Jonák odvozoval patrně postupem času vždy větší nárok na jisté autoritářské vystupování vůči Bráfovi a na vděčnost tohoto — nárok, který v Bráfovi přirozeně tím větší budil odpor, čím méně Bráf časem cenil vědeckou potenci Jonákovu, který již od desíletí, ač věkem tehdy ještě nevalně pokročilý, nic pozoruhodného neuveřejnil. Jonákovy přednášky na technice pokládal Bráf již r. 1874 »za extrakt velice již nedokonalý vzhledem k nynějšímu stavu vědy« a odmítl proto také Jonákem navrhované vydání společného díla o národním hospodářství. Téměř k úplnému rozchodu osobnímu došlo pak mezi nimi koncem r. 1878 (sr. můj článek »Dr. Albín Bráf a Dr. Eberhard Jonák« v Obzoru národohospodářském, prosinec 1923).

⁴⁵⁾ Ke studiu těchto poměrů obdržel Bráf docentské cestovní stipendium 500 zl., toho roku na právnickou fakultu připadlé, na cestu po průmyslových střediscích cislajtánských, především ke studiu zařízení na prospěch dělnictva, zúživ rozumně účel cestovní. Od ministerstva obchodu obdržel akreditiv i také od obchodní komory liberecké vřelé doporučení k průmyslníkům. Kniha (162 stran hustého tisku) vyšla nákladem J. Otty v Praze.

Avšak Bráf nebyl nevnímavým pro skrovné theoretické úspěchy školy historické, právě tak jako dříve pro jednostrannost a kusost starší nauky individualistické, a teprve po desíti letech Mengrovy proslulé »Untersuchungen über die Methode der Sozialwissenschaften« a celý methodový spor jimi vzbuzený přinesly mu jisté vyjasnění a ustálené přesvědčení. Nic méně ze školy historické podržel Bráf i ve svých pracích theoretických pečlivé přihlížení k historickému vývoji a k daným poměrům, zejména pokud jsou zjistitelný statisticky, i konečně k ethickým hlediskům při problémech hospodářsko- a sociálno-politických.

Na základě své historicko-popisné monografie o dělnických poměrech severočeských byl Bráf k návrhu profesorského sboru ještě na společné německé universitě v Praze cís. rozhodnutím ze dne 4. ledna 1882 jmenován mimořádným profesorem národního hospodářství »s českou řečí přednášecí« s platem 1200 zl. a systemisovaným aktivním přídavkem a přešel v té vlastnosti při jazykovém rozdělení pražské university téhož roku provedeném na universitu českou. Hned po svém jmenování odevzdal Bráf své přednáškové hodiny o obchodní statistice a národním hospodářství na československé obchodní akademii a potom i své přednášky na české vysoké škole technické v Praze svému mladšímu soudruhu a tehdejšímu příteli dru Josefu Kaizlovi.

Ředitel československé obchodní akademie Emanuel Tonner Bráfovi při jeho odchodu z akademie koncem prvního semestru 1881—82 ve výroční zprávě vyslovil uznání, že působil příkladně, posluchačům jsa profesorem výtečným, profesorům pak kolegou ctěným a milým. Také profesorský sbor české techniky, když Bráf dne 14. dubna 1882 resignoval »na dosavadní milé působišťe svoje na c. k. vysoké škole technické«, vzdav Bráfovi dík »za blahodárné působení« v úradě »s nevšední horlivostí a s výsledky na prospěch posluchačstva a k povznesení ústavu« zastávaném, vzal jeho resignaci s politováním na vědomí. Po odbytém zkušebním tříletí, tehdy předepsaném, jako mimořádný profesor české fakulty právnické byl Bráf na základě jednomyslného usnesení profesorského sboru z 20. dubna 1885 v učitelském úradě definitivně potvrzen. Po pěti letech byl pak Bráf opět k jednohlasnému návrhu profesorského sboru ze dne 10. května 1890 (členy příslušné komise byli Randa, Talíř a referent Pražák) dne 13. září 1890 jmenován řádným profesorem politické ekonomie na české universitě v Praze s platem 2000 zl. a s aktivním přídavkem ročních 480 zl.

Jako prvním českým docentem byl tedy Bráf i prvním českým profesorem politické ekonomie na obnovené české universitě Karlově-Ferdinandově v Praze.

4. Bráf jako profesor.

Nové české universitě sotva bylo lze učiniti volbu šťastnější. Bráf byl učitelem přímo ideálním a jeho učitelské působení patří k nejskvělejším stránkám posavadní historie české university. Od svého jmenování profesorem přednášel Bráf celkem po více než čtvrtstoletí každoročně svůj naukový obor v celém jeho rozsahu, 10 hodin týdně v semestru zimním, 5 hodin týdně v letním (kromě dvouhodinových cvičení seminárních), dvakrát více než profesori téhož předmětu na jiných vysokých školách. Za dlouhého poslancování Kaizlova byl Bráf pro českou fakultu právnickou jediným vykladačem svého vědeckého oboru, snad jediný to případ na všech universitách kulturního světa. Břímě této přednáškové a spojené s tím zkušební povinnosti Bráfovy ocenil pouze ten, kdo uvědomí si, jak právě politická ekonomie, víc než leckterá jiná věda, tak mladá a dosud nevyrovnaná, plná varu a kvasu, vyžaduje denního neustálého stopování nejen knižních publikací, jejichž kvantum roste již od let 1870tých do rozměrů přímo závratných, nýbrž i nesčetných téměř již revuí a týdeníků odborných i konečně denního tisku o pohybu směnečných kursů a valuty, o těžbě drahokovů, o vývozu a dovozu, o měně obyvatelstva, o technických vynálezech, o sociálních hnutích atd. Jsou vědecké obory již ustálenější, kde se za rok nevykytne tolik a tak pozoruhodných publikací, co v politické ekonomii, hledíme-li i jen k národohospodářské vědě anglické nebo francouzské, italské, německé a ruské, za měsíc či týden.

Při tom není mnoho profesorů, kdož by byli právě na učitelskou působnost kladli takovou váhu jako Bráf. Přednášky a přípravu k nim nepokládal snad jen za přítěž, za nemilé přerušení prázdnin — byť i prázdnin, používaných k činnosti vědecké a literární — nýbrž za nejdůležitější poslání učitele vysokoškolského. Sám jsa učitelem neúnavným, s duší a tělem svému učitelskému úřadu oddaným, ve zlé vykládal těm, kdož opouštějí katedru k vůli tribuně poslanecké; sám nikdy se neucházel o říšský mandát, aby se neodcizil vlastnímu povolání svému, a když v roce 1909 nemohl na konec odmítnouti povolání do ministerstva, nerad se loučil se svými posluchači a po své demisi rád přijal čestné vyzvání sboru profesorského, aby se opět ujal svého učitelského úřadu jakožto čestný profesor právnické fakulty.

Bráf byl také učitelem na výsost nadaným, který abstraktní a druhdy velmi nesnadnou látku dovedl podati jasně a přesvědčivě, výklady své opíral o hluboké vědění filosofické a kořenil duchaplnými poznámkami o současném životě hospodářském a politickém i o nových publikacích vědeckých z oboru národohospodářského.

Ač byl rozeným výborným řečníkem jako málokterý z profesorů, přisluchoval se přece bedlivě na každou přednášku, a jeho výklady při vši živosti a barvitosti přednesu byly vždy ucelené a přímo architektonicky vybudované, aniž kdy forma byla na úkor přesnosti a výstižnosti; mnohé jeho barvitě obrazy a plastické příměry posluchačům navždy utkvěly v mysli stejně jako sympatický hlas, jiskrné oči, výmluvná gesta a dramatické postoje. Při tom Bráf svým naskrze objektivním posuzováním přerůzných názorů a směrů národohospodářských vychovával a přímo do-
nucoval posluchače k vlastnímu úsudku a přemýšlení. Prošel sám vlastním nesnadným a bolestným počátečním tápáním, které zahrnuje více než deset let jeho života, Bráf ve svých přednáškách ctil každé upřímné a vědecky odůvodněné přesvědčení, vzdáváje uznání vědecké hloubky i socialismu Marxovu a Engelsovu; přímo pak nenáviděl, když hlasatelům toho onoho směru národohospodářského, na př. liberalismu, byly nevěcně podkládány motivy zjištěné, prospěchářské.

Zvláště vyhledávána bývala Bráfova seminární cvičení, která patří k nejskvělejšími stránkami jeho učitelské činnosti. Konala se, dokud nebylo vhodných seminárních místností, v samém bytě Bráfově, kde při neúplnosti knihovny universitní a ještě větších nedostatcích seminární knihovny byla bohatá knihovna Bráfova každému k použití přístupna. Bráf jako ředitel semináře ponechával každému účastníku při výběru temat zpravidla všemožnou volnost, hledě jen, aby přehorliví žáci nevybírali si temat příliš obsáhlých, naznačoval metodu, opatřoval literaturu, sledoval postup práce, radil a poučoval, připojoval své glossy a zkušenosti. Z těchto seminárních cvičení vyšla řada pozdějších literárních našich pracovníků národohospodářských.

Také po skončení studií Bráf nezapomínal na své vynikající žáky, pečuje, aby mohli své vzdělání prohloubiti studiem na vysokých školách zahraničních, a opatřuje jim po případě i postavení, jejich náklonnostem a vlohám přiměřená.

V přednáškách a spisech Bráfových najde se přemnoho míst, svědčících o hlubokém zájmu a lásce, s jakými Bráf lpěl na svém povolání učitelském. Mluvil o sobě často, že to málo osobního štěstí, které mu osudem bylo v životě popřáno, děkuje především své činnosti učitelské, v ní a v bádní vědeckém nalézal útěchu v nejkruťších ranách jej stihnuvších.

Také přecetné populární přednášky konal Bráf o českých otázkách hospodářsko-politických i o problémech theoretických; tak v cyklu přednášek v České společnosti národohospodářské v Praze 1898, v Dělnické Akademii v zimě 1899, v Brně 1900, v Českém klubu, v Ženském výrobním

spolku, na kursech pro vzdělání úřednictva peněžních ústavů, na kursech pro učitele hospodářských škol v Praze, v universitních extensích v Praze i po venkově, na sjezdech učitelských a kněžských, v řemeslnických a průmyslových spolcích a pod. — všude s takovou promyšleností látky a takovou pohotovostí formy, že jemu samému stačilo několik hesel na papír vržených a že stenografované přednášky mohly pak býti vytištěny bez značnějších oprav a znamenaly vždy ideové obohacení o svém předmětu. Jeho vědecké a historické přednášky v České akademii, v Jednotě k povzbuzení průmyslu v Čechách a j. jsou pak přímo kabinetními ukázkami vědecké hloubky a formální skvělosti.

5. Bráf zemským poslancem a přisedícím výboru zemského.

Avšak činnost Bráfova záhy byla vedle universitní katedry a vědeckého badání obrácena též v jiné dráhy, politické a politicko-hospodářské. Mužové vědecko-národohospodářsky u nás činní stojí před těžkým rozparem: buď vzdalovati se všeho aktivního zájmu a vsahování v naše poměry a potřeby hospodářské i ve vývojové směry politiky hospodářské a sociální a věnovati se výhradně národohospodářské spekulaci, aby svojí hřívnou v závodění s ostatní teorií středoevropskou a západoevropskou přispěli k pokroku nauky národohospodářské a k vybřednutí jejímu z nejasnosti a pochyb i co do samých základních otázek jejích — anebo vykročiti z vědeckého zátiší v arénu zápasů hospodářskopolitických a národohospodářských, a ne-li se činně přímo účastniti života politického a oplodňovati jej odbornou znalostí problémů národohospodářských, tedy alespoň v hospodářských poradních sborech a odborných spolcích, časopisech a pod. stopovati a vystihovati naše české praktické potřeby národohospodářské a zakročovati podnětem, povzbuzením nebo i varováním všude tam, kde toho žádá hospodářský prospěch národa.

Vlastně čeští národohospodáři nemají ani této volby: bylo jich dosud málo a potřeby národa jsou tak rozmanité a naléhavé, že národní život hospodářský volá a donucuje je k součinnosti, strhuje od ryzí teorie k politice národohospodářské, a tak vysvětliti dlužno, že všichni dosud víc než ryzími theoretiky byli theoretickými politiky národohospodářskými, ten v politice agrární, onen v živnostenské, jiný v bankovní, obchodní a dopravní atd., i že všichni více než u jiných větších národů zabírání a vyčerpávání jsou veřejnou působností mimovědeckou a mimoučitelenskou. Nebylo to jistě na úkor zájmům národa, a bude jednou vděčným úkolem historie, zjistiti, jakou měrou na onom obrovském hospodářském povznesu

českého národa v posledním půlstoletí i na zvýšení úrovně hospodářského myšlení u nás měli zásluhu vedle vynikajících mužů hospodářské praxe a snad v přednější ještě řadě i národohospodářští theoretikové. Také Bráf byl tedy ihned stržen také k národohospodářské činnosti mimovědecké.

Nutková potřeba theoretických znalců národohospodářských při opět-
ném vzpružení českého života politického vstupem českých poslanců do rady říšské (1879) i dosažením většiny na zemském sněmu (1883) přivedla Bráfa a podobně i Kaizla velmi časně k činnosti politické — zrovna jakoby se bylo čekalo, až dosáhnou věku k volitelnosti opravňujícího. Kdežto však Kaizl od počátku směřoval k uplatnění se na radě říšské, daleko méně oceňuje působnost na domácí půdě české — leč ovšem, pokud i tato sloužila za průpravu a podklad říšské politiky vídeňské — Bráf záhy byl uveden v nesčetnou téměř řadu významných politických i hospodářských funkcí a akcí domácích.

Pro působení politické byl Bráf velmi dobře připraven, jak hloubkou a šíří svého vzdělání odborného i všeobecného — z jeho dopisů, a to již ze studentských let v Praze vidíme, jak bedlivě sledoval nové zjevy literární, jak všímal si museí, hudby a divadla, ba neušel mu ani stavební ruch a přeměna Prahy z města hradbami uzavřeného v moderní velkoměsto, kolkolem se vzkvétajícími předměstími — tak po vnější stránce co do uhlazeného chování, řečnické obratnosti a pohotovosti i také znalosti jazykové. Již jako právník byl Bráf v r. 1872/3 starostou »Všehrdu«, účastnil se činnosti v Akademickém čtenářském spolku, řečnicky cvičil se ovšem i jak v státo-
vědeckém semináři Jonákově, tak později v národohospodářské sekci »Vše-
hrdu«, jako mladý doktor a docent kromě školských konal též hojně přednášek spolkových a veřejných.

Politicky nebyl Bráf hned od počátku vysloveným či dokonce urputným Staročechem. U Mladočechů nevážil si osob, ale pokládal je za prospěšný liberální kvas.⁴⁶⁾ Porážka Mladočechů r. 1874 jej těšila potud, že by vzdání se trpného odporu v této chvíli bylo bývalo hříchem, jest jí však nadobro zpečetěna roztržka v národě;⁴⁷⁾ snad však »budou se alespoň hledět vyzouti z oné povrchnosti, která charakterisuje naše snahy i publicistické i vědecké i umělecké a zejména od nich byla živena. Stanou-li se v pravý čas a s pravou hloubí hlasateli oněch myšlenek, jež

⁴⁶⁾ Dopis Trávníčkovi z ledna 1874.

⁴⁷⁾ Mladočeši se prý dali klamat velikým rozšířením »Národních Listů«, které r. 1871 dospěly až k 12.000 výtisků a i poslední léta měly 8—9000, kdežto »Politika« (německá) kleslá asi na 7000 a »Pokrok« neměl ani 3000, nyní však ubral Národním Listům aspoň 2000 odběratelů.

dnes tvoří jádro Mladočešství, nepochybuji, že vzdor Palackým a Riegrům budou se šířit stále ve svém vlivu«. Ovšem bude asi potřebí, by dosavadní jich hlavy vzdaly se míst svých ve prospěch jiných.

Ale záhy obracejí se jeho antipatie vždy ostřeji proti Mladočechům a ustaluje se u něho názor, který živen později též silně osobními ústrky, ovládá jej po celé první půlstoletí jeho života. Již v březnu 1874 píše: »Mezi tím se perou »staří« a »mladí« neunavně dál. Já v pravdě ty »staré« nezbožňuji, ale »mladé« nenávidím do nejhlubší duše, tím víc, čím blíž je seznávám z bezprostředního styku.« Není mezi nimi žádné discipliny, »každý dělá co sám chce, s nimi se vůbec nedá dobře vyjednávatí a také, pokud já je znám, není nabízení smíru z jich strany upřímné. Jediné, co se docíliti mohlo a co se docíliti mělo, bylo: aby zahostil se v žurnálech slušný tón a aby se protivy politické tam nenosily, kam nenáleží.«⁴⁸⁾ Byl si vědom poklesu a slabosti staročeské žurnalistiky, pro objektivní úsudek doporučoval jediného »Posla z Prahy« — »je to toho času jediný poctivý vlastenecký list český«^{48a)} — ale od nového roku 1878 odebíral »Národní listy« a byl jak náleží spokojen,⁴⁹⁾ vůbec však již počátkem 1877 upřímně vyznává, že je ze všech ilusí, které kdy měl, úplně vyléčen.

Byl tedy Bráf již od konce svých studijních let přes některé mladistvé liberální sklony odpuzován od Mladočechů, hlavně osobnostmi, s kterými se tam setkával — léta před osobním seznámením se s Dr. Riegrm a vstupem do domu Riegrova.⁵⁰⁾ Když pak po létech Bráf vstupoval znenáhla v osobní a vždy přátelštější styky s Drem Riegrm a s jinými vůdčími osobnostmi strany staročeské i příslušníky české konservativní šlechty, byl pochopitelně tím těsněji připoutáván ke straně staročeské. Také Dr. Rieger, seznav z osobního styku i z literární činnosti Bráfovy jeho vysoké nadání a vzdělání a z různých přednášek i schůzí jeho talent řečnický, pokládal jej za velmi slibný talent politický a za vhodného kandidáta pro mandát poslanecký, ještě než Bráf dosáhl věku 30 let, k volitelnosti předepsaného.

Dne 9. června 1883 nabídli důvěrníci voličů skupiny venkovských obcí soudních okresů Žamberk a Ústí n. Orł. Bráfovi mandát sněmovní, Bráf představil se voličům řečí, o které se v »Pamětech« s humorem rozepisuje,⁵¹⁾ a

⁴⁸⁾ Dopis Otakarovi Trávníčkovi z léta 1876.

^{48a)} Dopis strýci Otakarovi z 5. února 1877.

⁴⁹⁾ Jsou přes leckterou chybu přece jen nejlepší český list«, píše 4. března 1878 strýci Otakarovi.

⁵⁰⁾ Již v Akademickém čtenářském spolku vedl Bráf konservativní stranu a soudruzi o něm říkali, že je riegrovatější než Rieger sám, píše jeho bratr Antonín Bráf v svých vzpomínkách.

⁵¹⁾ Srv. Paměti, VIII, Ve sněmu, str. 71.

dne 28. června 1883 byl zvolen. Stal se členem »státoprávního klubu« poslaneckého, který zahrnoval Staročechy i Mladočechy — nejednoho zvoleného vlastně proti vůli staročeského vedení — a v kterém tudíž spory při každé příležitosti propukávaly.⁵²⁾ Pro podrobnosti vlastních politických návrhů a debat, tehdy především jazykových, Bráf nebyval zaujat, čehož později litoval, osvědčil se však ihned v referátech rázu hospodářského a sociálního (j. o právu domovském, návrhy na zřízení zemské statistické kanceláře a statistiky chudinské, o organisaci pracoven donucovacích, reformě daně cukerní a j.), které mu získávaly rostoucí uznání u všech stran sněmovních.⁵³⁾

Po exodu Němců ze sněmu dne 22. prosince 1886 byl Bráf od poslanců městské kurie v sezení sněmovním z 20. ledna 1887 zvolen za přisedícího zemského výboru (náhradníkem byl za venkovské obce již od 15. prosince 1885), na místě vystoupilých členů německých. Nejvyšší maršálek Jiří Lobkowitz přidělil mu dosavadní referát Schlesingrův, humanitní ústavy (veřejné nemocnice, chorobince, blázinec) a káznici (polepšovny, donucovací pracovny), ale znenáhlymi přídávky se jeho agenda šířila bez ohledu na logickou souvislost. Za zvláště významné záležitosti v své činnosti v zemském výboru pokládal Bráf zřízení Zemské banky a povolání Dra Mattuše za jejího vrchního ředitele (třebas nevyšlo přímo z jeho podnětu), založení České akademie, kdež Bráfovou rukou prošlo vše, co spadalo do agend zemského výboru až do příprav k prvním volbám členů,⁵⁴⁾ třetí z jeho »nejvzácnějších úloh«, vyšlá z jeho vlastního nápadu, bylo zřízení zemského fondu pojišťovacího v r. 1888, za jehož propagandou chodil Bráf první čas do mnohých schůzí v různých místech i za různých dob denních.⁵⁵⁾

R. 1889 byl Bráf podruhé zvolen za poslance do sněmu, ne však již za původní svůj okres volební (voličové v Žamberce ho před samou volbou nechtěli ani připustiti k řeči, prof. Dr. Albert shledal tam »velkou vřavu volební«, prošel Bráfův mladočeský protikandidát Hovorka), nýbrž od nesvěřenského velkostatku (dne 15. července 1889), za nějž byl potom v listopadu povolán opětně i do výboru zemského.

⁵²⁾ Svým sněmovním vzpomínkám věnoval Bráf v »Pamětech« několik kapitol, na něž odkazujeme.

⁵³⁾ Podle »Paměti« přivodil mu referát o opravě domovského práva známost s hr. Lvem Thunem, také Rieger i Martinic jej chválili a přáli si jej i za poslance říšského.

⁵⁴⁾ Na své vlastní zvolení řádným členem Akademie musil však Bráf čekat přes deset let (členem mimořádným zvolen byl r. 1891, řádným teprve r. 1903, při jedné předchozí volbě za řádného člena bylo dokonce dirimováno proti Bráfovi pro prof. Dra Zuckra).

⁵⁵⁾ Srv. »Paměti« str. 91—94. Ve všech (schůzích) byli lidé střízlivému nazírání přístupnější než v živnostnických. Tyto překonala jen schůze herců kočovných divadel, z které Bráf pro hrubé urážky před koncem odešel.

Líčiti Bráfovo politické působení kolem let 1880/90, znamenalo by psátí dějiny staročeské politiky za jejích posledních let; k tomu není zde místa a bude později vděčno zejména ve spojení se sebráním a uveřejněním jeho časopiseckých článků a řečí politických. Mnoho zajímavého jest ostatně ob- saženo již i v otištěných jeho »Pamětech«. Že se Bráf povznášel svým poli- tickým rozhledem, všestranností svého vzdělání, neúnavnou pracovitostí a horlivostí znenáhla k vůdčí úloze ve straně, bylo viděti m. j. ze záští, s jakým jeho právě stíhali protivníci političtí, a bylo brzy jasno všem duchům bystřejším. Kaizl na př. již r. 1887 si poznamenal v denníku, že Bráf stoupá k zenitu politického významu strany, on že vedl sněmovní volby r. 1887, on že je důvěrníkem a miláčkem Riegrovým, nabývá v staročeské straně přezávažného místa, asi toho, jež dosud zaujímal Zeithammer, Bráf je nebezpečný, ano nejnebezpečnější, psal o rok později Kaizl Kramářovi, avšak mizerie strany je zase jemu nejnebezpečnější.

Po pádu Staročechů následkem vídeňských punktací také Bráf odešel z veřejné arény politické, v r. 1891 z funkce přisedícího zemského výboru, r. 1895 přestal vůbec jeho mandát sněmovní. O mandát do říšské rady se nikdy neucházel. Dr. Mattuš nabízel mu jej již r. 1884 za venkovské okresy mladoboleslavské na místo Dra Fr. Jeřábka,⁵⁶⁾ později sám Rieger i Clam Martinic hleděli jej získati pro Vídeň. Bráf však vždy odmítal k vůli svému povolání učitelskému a svým pracím vědeckým.

6. Bráfův sňatek a život rodinný.

Zatím vstoupil však Bráf k Dru F. L. Riegrovi i v úzké rodinné vztahy, stav se manželem mladší Riegrovy dcery Libuše. V charakteristice Brá- fově chyběl by velmi podstatný, ušlechtilý rys, kdyby nebylo vzpomenuto šíře historie jeho ucházení se a manželství.

S Libuší Riegrovou seznámil se Bráf poprvé již r. 1878 jako docent uni- versitní a technický a profesor obchodní akademie na domácím plesu u Riegrů. V předních pražských měšťanských rodinách — u Riegrů, Brau- nerů, Lauermanů a j. — bývaly vždy v zimním období pořádány společenské večery a domácí plesy. K těmto zábavám bývali u Riegrů podnětem starší dcery Riegrovy Marie, provdané Červinkové, zvaní též mladší profesori a docenti universitní a jiná mladší inteligence — Goll, Nevole, Stupecký, Heyrovský, Kaizl a ovšem také Bráf.

Při svých návštěvách u Riegrů Bráf od počátku věnoval pozornost ne-

⁵⁶⁾ Psal, že nepochybuje, »že by se volba zítra hladce a pro Vás čestně pro- vedla.«

malou mladší dceři Riegrově, Libuši, tehdy teprve osmnáctileté, někdy způsobem — jak jí se zdálo — až nápadným. Netěšilo jí to, nebývala sice k němu nepřívětiva, spíše se mu vyhýbala.⁵⁷⁾ Častějším stykem se náklonnost Bráfova ustavičně jen prohlubovala a nepochybně soudil také, že i u Libuše nachází odezvy. Chtěl si však předem zajistiti svolení otcovo. V lednu 1882 byl Bráf jmenován mimořádným profesorem universitním. Ještě než toto jmenování nabylo právní platnosti, Bráf dopisem z 27. března 1882 ucházel se u Dra Riegra o ruku jeho dcery. Od první chvíle, kdy překročil Riegrův pohostinný práh — praví v dopise — že chová k slečně Libuši upřímnou oddanost i úctu, takže si budoucí život svůj šťastným představití nedovede bez ní, jako milované ženy a přítelkyně své. Jeho jmenování že stalo se mu radostnou událostí nejen proto, že mu zabezpečuje působnost, která byla předmětem jeho vřelé touhy již od let studentských, nýbrž i že mu nyní snáze bude lze ucházeti se o ruku Libušinu. Že chce vždy ctíti a šetřiti jí a poctivě se starati o její spokojenost. Vypisuje pak své hmotné a rodinné poměry, aby ujistil, že je s to rodinu slušně zaopatřiti i že nemá jakýchkoliv hmotných závazků naproti třetím osobám. O své povaze a důvěryhodnosti, praví, byl bych sám soudcem nejméně kompetentním. Bude-li přijeti listu jeho příznivo, že vyprosí sobě vytoužené svolení Libušino.

Riegrovi byl Bráf sympatický; odkázal jej však na souhlas dceřin. Koncem srpna 1882 přijel Bráf »z nenadání« z Chotěboře do Malče a učinil náhle Libuši vyznání. Libuše jej odmítla. Byl velmi nešťasten,⁵⁸⁾ byloť mu ucházení se o ruku Libušinu záležitostí nikoliv pouze srdce, nýbrž jeho života. Byl to právě prof. Masaryk,⁵⁹⁾ jemuž se Bráf svěřil tehdy s nejkřutším bolem, který jej stihl dosud od smrti otcovy.

Rieger hleděl Bráfa ukonejšiti vytýkaje mu, že šel příliš zprudka, že Libuše neměla času jej poznati. Bráf to uznal a »pronesl se, že bude čekati«. Také Libuši napsal po své nešťastné rozmluvě: »já jiné ženy hledat nebudu, a tomu zůstal věren.

Bráf nevzdal se tudíž docházení do domu Riegrova i do jiných společností, kde mohl setkati se s Libuší, více však než s touto bavival se zatím s její sestrou Marií, s kterou jej pojily jak její neobyčejný zájem o politiku, tak i její literární sklony a její působnost humánní a sociální.⁶⁰⁾

⁵⁷⁾ Ze zápisků Marie Červinkové-Riegrové.

⁵⁸⁾ Ze zápisků Marie Červinkové-Riegrové.

⁵⁹⁾ Srv. dopis Masarykův v úvodě k »Pamětem« Bráfovým.

⁶⁰⁾ Jako dříve přednášival i nyní Bráf v Čes. klubu o řadě otázek hospodářsko-sociálněpolitických: 4. prosince 1881: »Co jest socialismus«, přednášku velmi zajímavou, »jenže, bohužel, přednášku nedokončil«, — dne 14. ledna 1883 přednášku z dějin chudinství, 4. února 1883: »O programu sociálním«, r. 1882 dal Marii Červin-

Také matka Libušina, Marie Riegrová, byla Bráfovi nakloněna a Libušin bratr Bohuš, o šest let Bráfa mladší a též nastávající docent universitní, byl by rovněž rád vítal užší připojení Bráfa k rodině.

Bráfova vytrvalá oddanost na konec zvítězila. V listopadu 1887 konaly se v rodině tiché zásnuby — rodiče i sourozenci snoubenci i přítel rodiny Riegrovy, probošt Náhlovský, všichni těšili se z Bráfova vstupu do rodiny — nejbouřlivěji projevoval svoji radost z nastávajícího švakra Bohuš Rieger.

Dne 13. února 1888 vykonal farář P. Nykles oddavky snoubenců v chrámě svatoštěpánském, a v posledním týdnu března podnikli novoomanželé třínedělní cestu do Itálie. Deset dní pobýli v Římě, Neapol a Pompeje museli již vynechat. Bydleli v Ostrovní (nyní Smetanově) ulici s překrásnou vyhlídkou na Tylovo náměstí a na Vltavu.

Není ještě čas líčiti zevrubněji Bráfův potomní život v manželství — nelze také, jak lpěl na choti a dítěti, nastíniti vřeleji, než učinil sám v své poslední vůli, dvacet let po svém zasnoubení, touto apostrofou k synovi i manželce: »A ještě jednou prosím, buď útěchou matce, pro kterou má smrt bude ranou přetěžkou. Jí děkuji vřele za všecku její hlubokou oddanost, prosím za odpuštění, ublížil-li jsem jí někdy slovem či skutkem, a žádám na ní, aby mi svou lásku neprojevovala hořekováním a smutněním na mém hrobě . . . Zdravím ji vroucně naposled.«

Dne 6. listopadu 1888 narodil se manželům Bráfovým syn, jemuž dali rodiče na křtu jméno Václav⁶¹⁾ a který zůstal jediným jejich dítětem. Býval za dětství vždy zdravý útlého a častěji navštěvován churavostmi, takže rodiče nejednou trnuli starostmi o jeho udržení. Nebyl proto poslán do školy a nejen přes celou školu obecnou, nýbrž až přes šestou třídu gymnasijsní dostávalo se mu vyučování domácího.⁶²⁾ Na gymnasiu studoval

kové rukopis Bolzanovy utopie »Vom besten Staat«, půjčoval jí vědecké knihy (Scheelovu *Sociale Frage*, Laveleyův *Le socialisme contemporaine*, Lassalovo »*Capital und Arbeit*« a j.), rovněž i Riegrovi samému některé věci o otázce dělnické, zejm. návrhy v pruské sněmovně i zákony Bismarckovy a j., při návštěvách u Riegrů mluvil se o otázce dělnické a chování se českého tisku, zejména *Nár. Listů*, Bráf chodil návštěvou i k Marii Červinkové-Riegrové, která s ním vždy ráda hovořovala a otevřeně s ním se přela, kdykoliv s ním nesouhlasila, avšak když v létě 1883 jej nepřímou — důvody pozvání byly spíše rázu politického — zvala do Malče, odmítli slovy, že je Libuší povinen ohledem, aby nepřijel.

⁶¹⁾ Pokřtil jej na jméno Václav Ladislav Antonín dne 20. ledna 1889 farář Václav Nykles u sv. Štěpána v Praze; kmotry byli Dr. Fr. Lad. Rieger, Marie Bráfová, choť hospodářského správce, a Marie Riegrová, choť Dra Riegra.

⁶²⁾ Skládal k žádosti otcově vždy na konci škol. roku zkoušku na c. k. vzorné a cvičné škole při učitel. ústavě (řed. Dr. Fr. Blanda) v Praze a jako gymnasista na akademickém gymnasiu v Praze. Pro obecnou školu vyučoval ho Bráf sám němčině a realii (dle čítanky), matka Libuše kreslení, trochu frančině a pianu.

s vyznamenáním,⁶³⁾ po maturitě vstoupil v říjnu 1906 na právnickou fakultu české university. Teprve v dospělejším věku se zdraví jeho upevňovalo a také celé jeho tělo zmohutnělo.⁶⁴⁾ Duševně opravňoval jinoch k nadějším nejskvělejším.

Byl Bráf dobrým synem a vzorným manželem, svrchovaně starostlivým i něžným otcem, hleděl býti ve všemožně přátelském poměru také k jiným příbuzným, bližším i vzdálenějším. Dopisy, které s ním byly vyměňovány, nesou ráz srdečné důvěrnosti. Dru Riegrovi byl Bráf nejen politickým důvěrníkem i spolupracovníkem, s nímž ve vzájemných rozmluvách ujednávány linie postupu strany, byl mu synovsky oddaným přítelem a rádcem i v záležitostech soukromých, zejména i hospodářských. Bráfova švakrová, Marie Červinková-Riegrová, od vzájemného seznámení se vycházela Bráfovi vstříc se sympatiemi, přemnohé společné zájmy — Marie byla zapisovatelkou otcových pamětí, byla činna literárně, pěstovala hudbu, konala po řadu let jedinečné skutky humanity a práce sociální — neustávaly je sbližovati ani později. Sotva co by lépe charakterisovalo jejich vzájemný poměr, než prostá slova, jimiž 28. února 1890 provázela přání k jmeninám Bráfovým: »Třeba bych se s Vámi někdy trochu přela — a třeba i hodně⁶⁵⁾ — buďte přesvědčen, že je málo lidí, jichž bych si tak vážila jako Vás — a že vysoko cením Vaše přátelství.« Také Bráfův poměr k Bohuši Riegrovi, od studentských let tohoto se datující, nabýval časem vždy užší srdečnosti.

Bráf byl také poručníkem, a to několikanásobným, a ne pouze v příbuzenskému kruhu, i u osob cizích, poručníkem, který nelitoval v péči o svěšené mu sirotky ani osobní námahy ani peněz.⁶⁶⁾

7. Bráfova další činnost veřejná.

Vratme se však k Bráfově činnosti veřejné. Při Bráfově vzdělání, čilosti a povaze bylo vyloučeno, že by odstoupení ze sněmovny značilo naprostou

⁶³⁾ Studoval velmi horlivě, »už přečetl m. j. celou Ilias. To jsem jakživ nedokázal«, psal Bráf 13. dubna 1904.

⁶⁴⁾ S úsměvným humorem psal Bráf 13. dubna 1904 strýci Otakarovi: »Už je o dobrý palec vyšší než tatík, který mu tuto úlohu arci neučinil příliš těžkou.«

⁶⁵⁾ Zejména nesdílela Marie Červinková-Riegrová Bráfovy nechuti, ne-li roztrpčené nenávisti k Mladočechům.

⁶⁶⁾ Zbyl na př. v korespondenci i doklad, že Bráf, aby majetek poručencům jeho od otce zůstavený nemusil býti ztenčen vybráním jejich kapitálu, jejich ne dost hospodárné matce — vdově po starém jeho příteli — vypomáhal půjčkami a tyto půjčky, jež tehdy činily přes tisíc korun, po čase »považuje za dar ve prospěch dětí«, aby »nemusly trpět finanční krísí matky« a je tedy »výslovně škrtác«. — To nebyl případ jediný, ve spisech je přečetně listů o půjčky a výpomoci se stereotypní poznámkou »poslal korun«.

neúčast jeho v běžích politických. Jednak nebylo snad — i »Paměti« jeho to dosvědčují — významnější věci politické nebo kulturní, v níž by Bráf nebyl býval vládními kruhy i politickými osobnostmi brán v potaz, jednak Bráf neustával působiti alespoň publicisticky ve směru svých ideí. I po pádu vyrovnání českoněmeckého z r. 1890 nespátroval z tehdejší ustavičně palčivé situace politické jiného východiště než »novými punktacemi v jakési jiné formě a snad v příznivější podobě. Státní právo při tom zůstane v šupletí, ale národně se postoupí, když se sporné pole zúží.«⁶⁷⁾ »Jsme« (Hlas Národa) »vlastně teď orgán tlačící vídeňské mladočechy do kolejí staročeské politiky, do nichž by oni tak rádi, kdyby mohli všechny ty nešťastné svazky se svou minulostí přetnout.«⁶⁸⁾ Jen aby se prý neukázali tak zbabělými, jako byla většina Staročechů r. 1890 a 1891.

R. 1905 byl Bráf povolán za doživotního člena panské sněmovny. Nepřál si toho, navrhuje místopředsedovi včas místo sebe Gebauera a v druhé řadě Zuckra a rozhodně odmítl, když Randa, tehdy český ministr-krajan, z jmenování Bráfa, Křížáka a Maráta do panské sněmovny vyvozoval nárok na vlídnější stanovisko staročeských listů k volební reformě Gautschově, zavedení všeobecného rovného práva hlasovacího, které Bráf ve shodě s programem staročeské strany zamítal zejména v té podobě, v jaké přiznávalo Čechům skrovnější počet mandátů, než kterékoliv jiné národnosti rakouské kromě Rusínů.⁶⁹⁾ V panské sněmovně vstoupil Bráf jako všichni ostatní čeští občanští páirové do skupiny pravice, vyznamenav se zvláště důkladným referátem o osnově zákona o pensijním pojištění úřednickém, který z poslanecké sněmovny vyšel ve stavu velmi nedokonalém.

⁶⁷⁾ Dopis Otakaru Trávníčkovi ze 4. listopadu 1896.

⁶⁸⁾ Týž dopis dále: je lepší nehnat je výčitkami zpět k jejich původním heslům — o morální jejich souzení stará se nejmladší generace, radikální, nevyspělá, ale produktivější.

⁶⁹⁾ »Nejtěžší je (však) pro Čecha, svým souhlasem spečetit to strašné uznání naší inferiority naproti Němcům, které se jeví v průměrném počtu hlasů, jež jsou dostačující k volbě jednoho německého poslance, a v tom, kterého bude potřeba teprve k volbě jednoho českého. To je něco tak zdrcujícího, že nechápu, jak Mladočeši mohli k tomu přivolit.« (Bráfův dopis Randovi ze 6. března 1906). Zodpovědnost za to, co se dnes zove »staročeskou žurnalistikou«, Bráf tehdy rozhodně odmítal. Počátkem března 1906 totiž ministr Randa tlumočil důvěrným dopisem Bráfovi »nemilé překvapení a rozrušení« vládních kruhů nad »urputným bojem«, jež staročeské listy vedly proti volební předloze Gautschově, a pohrozil, že tento odpor, potrvá-li, učiní mu jakožto příslušníku strany staročeské vytrvání v kabinetě nemožným, s kterýmžto názorem také Gautsch »do jisté míry« souhlasil. Bráf dopisem shora uvedeným zdvořile, ale velmi rozhodně odvětil, že t. zv. staročeská žurnalistika vlivu strany nepodléhá. »Hlas Národa«, který jest ostatně bez váhy, od r. 1903 náleží vlastnický Dru Baštýřovi, a píše jednou tak, po druhé jinak, a v »Politice« pánové, v závodě vrch mající, nepřipustili ani Dra Mattuše do své správní rady, aby neměl vlivu na politický směr listu. Ostatně jen německá »Politik«, která snad v celých Čechách nemá více než 4000 odběratelů, píše contra, za to vlivná malá Politička, která jich má průměrem na 100.000, píše stejně horlivě pro.

Jako národohospodářský odborník velmi záhy také k aktivní politice povolán a jako po dlouhou dobu jediný zástupce národohospodářské stolice na universitě Bráf byl postupem času povolán do nesčetných téměř čestných funkcí národohospodářských. Již v březnu 1885 byl od zemského výboru povolán za člena zemědělské rady pro král. České, na jaře 1887 resignoval, byl však r. 1889 povolán do ní opět jako zástupce zemského výboru a po nové její zákonné úpravě povolán již v listopadu 1891 od zemského výboru jako odborník do českého odboru zemědělské rady. Po zřízení říšské »průmyslové a zemědělské rady« ve Vídni (1898) byl vládou jmenován ihned členem jejího odboru pro polní a lesní hospodářství a hornictví, kde měl zejména referáty o závazných společenstvech rolnických, o dosažení znaleckých orgánů zemědělských při politických úřadech a o reformě statistiky osevu a sklizní.

V září 1892 a později opětovně byl od sněmovní kurie velkostatku zvolen za člena ředitelství Hypoteční banky pro království České, kde dal podnět k změnám stanov pro usnadnění zápůjček i k živější agitaci ve prospěch úrokových konversí, aby bankovní úvěr byl co možná zlevněn a zpopularisován, a odešel po téměř 17leté působnosti, když byl jmenován ministrem orby (1909).

Jako přisedící zemského výboru byl na základě anketních porad autorem stanov Zemské banky království českého, řídil přípravné práce k ustavení ředitelstva a k zahájení činnosti banky a působil pak krátce jako první její komisař.⁷⁰⁾

Již r. 1884 a pak opětně vždy na tříletí byl Bráf městskou radou pražskou zvolen členem statistické komise města Prahy a spojených obcí a později i do zemské statistické komise pro království České, r. 1901 zvolen za dopisujícího člena ústřední statistické komise ve Vídni a r. 1907 členem mezinárodního ústavu statistického. Ačkoliv prohlašoval, že se nepokládá za odborníka v oboru statistickém, dal Bráf v městské i zemské statistice mnoho plodných podnětů pro statistiku, zvláště agrární, finanční a samosprávné, pečoval vždy o náležité vypravení statistických úřadů a odborné vzdělání jejich úřednictva,⁷¹⁾ a když se po úmrtí Kořistkově jednalo

⁷⁰⁾ Jednalo se o to, aby Bráf byl jmenován prvním vrchním ředitelem Zemské banky, Bráf si však sám přičítal k zásluze, že získal pro tuto funkci skvělého zástupce v Dru Karlu Mattušovi. Gratulační adresa Zemské banky k 50. narozeninám Bráfovým dí velmi pěkně: »ideu úvěrního střediska zemského dle nabytých zkušeností a po pilných studiích a odborných anketách Vámi řízených vtělil jste v základní pravidla pro tento důležitý ústav zemský, uvedený napotom zvláště přičiněním Vaším v život. Oddanost myšlence přenesl jste pak jako první komisař výboru zemského pro Zemskou banku na ústav v život uvedený sám...«

⁷¹⁾ Některé z jeho podnětů dosud neuskutečněny (založení archivu agrární hi-

o novou organizaci zemské statistické kanceláře a obsazení místa přednosty, Bráf hleděl čeliti tomu, aby se tento úřad účinkem vlivných osobností nestal také součástí monopolní německé državy v Čechách. K návrhu prof. Karla Mengra byl Bráf r. 1902 zvolen též členem mezinárodního ústavu sociologického. Seznav jako učitel a později od r. 1886 jako člen správního výboru⁷²⁾ a předseda kuratoria českoslovanské obchodní akademie poměry českého školství obchodního, přijal r. 1900 úřad vládního inspektora všech českých vyšších škol obchodních v Čechách a na Moravě, pečuje v této funkci, aby obchodní akademie a jejich učební osnova byly reformovány i aby nauky národohospodářské došly na nich žádoucí platnosti,⁷³⁾ a pro-
nikavě účastnil se též r. 1907 zřízení zvláštního oddělení pro vzdělání učitelů obchodních nauk na vysokých školách technických. Také v Průmyslové Jednotě byl Bráf záhy činným jako člen stálého výboru pro průmyslovou statistiku, jako autor řady článků do Průmyslové čítanky pro školu a dům, Jednotou vydané, byl od r. 1885 dopisujícím členem obchodní komory budějovické, nedlouho před tím počestěné, čestným členem Právnické Jednoty Moravské v Brně atd.

Svědčí-li Bráfova literární činnost od počátku o živém jeho citění sociálním, dal jemu Bráf zvlášť pozoruhodný výraz návrhem na zřízení zemského pojišťovacího fondu, v němž byl od jeho aktivování členem a spolu předsedou ředitelstva, byl horlivým členem sociálněhumanitní komise města Prahy a předměstí a r. 1889 byl při zavádění dělnického pojišťování úrazového a nemocenského jako jeden z prvních šesti členů vládou jmenovaných povolán do představenstva úrazové pojišťovny dělnické pro král. České a účasten jejich prvních prací zařizovacích, setrvav v této funkci

storie pro Čechy, zejména archivu k dějinám vývoje hospodářských soustav v Čechách, nové vydání statistiky lesů atd.), již za jeho doby pracováno o návrhu všeobecného statistického zákona zemského, upravujícího povinnost občanstva k podávání statistických údajů a j.

⁷²⁾ Do této působnosti spadá také slavnostní řeč, kterou Bráf proslavil při otevření nové budovy českoslovanské obchodní akademie a současně oslavě dvaceti-letého trvání ústavu dne 9. října 1892 (otištěna v Památku akademie r. 1892).

⁷³⁾ Přijav funkci inspektora, vzdal se Bráf koncem listopadu 1900 předsednictva kuratoria českoslovanské obchodní akademie v Praze. Profesorský sbor v rozlučném dopise děkoval Bráfovi, že »jako bezprostřední představený náš vedle prospěchů ústavu, jehož nikdy jste nespouštěl se zřetele, vždy přeochoťně jste se ujímal též našich tužeb, takže ztrácíme ve Vás spíše otcovského přítele nežli představitele, a správní výbor (předseda Jan Otto) psal, že Bráf »prokazoval našemu národnímu ústavu služby neocenitelné«. — Inspektorské funkce (a spojeného s ní řízení maturitních zkoušek, zavedených na obchodní akademii chrudimské) vzdal se Bráf koncem července 1908, vstoupil pak r. 1910 po druhé do správy českoslovanské obchodní akademie, kdy byl zvolen starostou kurátorstva i správního výboru a setrval v těchto funkcích do smrti. Byl též členem a místoředitelem české zkušební komise pro učitelství na vyšších školách obchodních.

jako nejpřednější člen skrovné tehdy české menšiny v německé převahou pražské úrazovně do konce roku 1902.

Hned po zahájení organizačního ústředí našich občanských záložen Schulze-Delitzschovských v r. 1884 zasedl v ústředním výboru se Stupeckým jako předsedou i druh a přítel jeho Bráf jako jednatel, který hned v ustavující valné hromadě podal a odůvodnil návrh na zřízení statistické kanceláře záloženské a vydávání vlastní záloženské statistiky a zastával namáhavý a mnoho času vyžadující úřad jednatelský v době, kdy příjmy Jednoty nestačily na zřízení stálé vlastní kanceláře, obětavě a nezištně až do r. 1888 a setrval v ústředním výboru Jednoty záložen až do roku 1894.

Dlouhá je řada anket, dobrozdání a j. dočasných funkcí, ke kterým byl Bráf již od počátku let 1880. povoláván a v nichž jako předseda nebo referent nebo čilý účastník debat vždy se dovedl uplatnit. Tak již r. 1882 od min. spravedlnosti v anketě o zvláštním dědickém právu pro malorolníky (zejména o zavedení nového »dvorského práva« dle německého vzoru), r. 1883 povolán od zemského výboru za člena anketní komise o zřízení a reorganisaci donucovacích pracoven v království českém, r. 1892 vládou do komise k úradě o měnné otázce ve Vídni, r. 1908 opět do Vídne k anketě o stavu zemských financí a o prostředcích k jejich zlepšení a m. j.

V letech 1906—1908 byl Bráf povolán — vedle prof. Golla a Otta z české university a tří profesorů z německé — aby dle plánu prý Rezkem vypracovaného tehdejšímu následníkovi trůnu arcikn. Karlu poskytli rozhled po veškerém oboru věd právních a státních. Vyučování dělo se na hradě Pražském, Bráf vykládal následníkovi o národním hospodářství, pečuje zároveň, aby vycházkami do velkopřmyslových závodů a bank nabyl co možná názoru i o skutečném životě hospodářském. Obdržel zato od císaře projev uznání a od arciknížete podobiznu s ústním i písemným projevem díky a ujištěním, že vždy rád bude vzpomínati jeho tak poučných a zajímavých přednášek.⁷⁴⁾

Vynikajícím způsobem účastnil se Bráf podnětem, radou i činem nesčetných kulturních záležitostí českého národa. Moravan rodem, toužil po zřízení druhé university na Moravě, která dle jeho formule měla být předem připravována zařizováním nových stolic na universitě pražské. Staral se o náležitou výpravu české techniky v Praze, zvláště jejího odboru zemědělského a odboru obchodního, i o obsazení jednotlivých stolic státo-
vědeckých a komerčnětechnických na českých vysokých školách pražských i brněnských. Na prvním všeobecném sjezdu českých právníků v Praze

⁷⁴⁾ Dopis arcikn. Karla z Brandýsa n. L. z 8. srpna 1908.

1904 řídil s nevyrovnatelnou znalostí věcí i osob práce a jednání odboru státovědeckého. V Národní radě české účastnil se nesčetných jednání odborů národohospodářského a zahraničního, zejména i péče o organizaci českých vystěhovalců za hranicemi, akcí k povzbuzení české podnikavosti nebo proti přechodům českých velkozávodů do německých rukou a m. j.

Bráf nebyl však pouze národohospodářem, filosofem a politikem. Jeho všestranný, bystrý a neúmorný duch objímal i krásnou literaturu a umění, jak ani nebylo lze jinak při starých rodinných tradicích v domě Palackého a Riegrově. I v těchto oborech bylo od něho slyšeti úsudky, které svou překvapující případností svědčily o soustavném stopování a bystrém vystihování i nejmodernějších směrů v malbě, sochařství i v architektuře, v hudbě i básnictví.

Také obor vlastní humanity nebyl Bráfovi cizím. Snad lépe než osoby povoláním tomu bližší znal Bráf strasti a bídu velkoměsta, z vlastní trpké životní zkušenosti pocítil sráz s poměrně uspokojivých poměrů vrchnostenské úřednické rodiny a těžký existenční zápas chudého studenta vysoké školy, který teprv svojí neúmornou pílí a sebeodříkáním prodíral se na nové výsluní životní. Odtud jeho bezmezná obětavost a dobrota, která nedovedla nikomu odřici a již bylo leckdy zneužíváno, odtud horlivost a svědomitá píle, s jakou Bráf po leta stál tak jako před ním Palacký a Rieger, každý až do své smrti, v čele »Svatoboru«, spolku k podpoře českých spisovatelů,⁷⁵⁾ odtud i neomrzelá ochota, s kterou dlouho s úzkostlivou nestranností obstarával funkci referentskou o odměnách a uznáních z Riegrova odkazu »za nejšlechetnější skutek vlastenecký nebo národní aneb za výtečný čin obětavosti, hrdinného sebezapření, křesťanské lásky nebo lidumilství«, odtud i ustanovení vlastní jeho závěti o zřízení studentské nadace Václava Bráfa pro posluchače české právnické fakulty, na Moravě zrozené a tam gymnasium vystudovavší, a později pro posluchače české právnické fakulty na Moravě, jakmile by tam byla zřízena.

Za svého působení profesorského byl dvakrát děkanem právnické fakulty, volbu za rektora university r. 1908 však předem odmítl, odůvodniv to v listě v časopisech uveřejněném zejména tím, že tytéž strany v českém studentstvu, které v r. 1905 zosnovaly hlučné výstupy proti profesorovi Bohuši Riegrovi, když se prohlásil proti všeobecnému rovnému právu volebnímu, vzaly si nyní z útoků, které se vedly proti agitačním brožurám inšpruckého

⁷⁵⁾ Bráf vypracoval též první návrh stanov velikého »Riegrova fondu na podpory a odměny ke všestrannému zvelebení národa, jeho osvěty, cti a blaha« z národního daru, Riegrovi r. 1888 při jeho 70. narozeninách vlastenci českými podaného,

profesora Wahrmunda, podnět k násilnému vymáhání universitní stávky na obranu svobody projevu.⁷⁶⁾

Za své činnosti profesorské obdržel Bráf veškerá vyznamenání, jichž se tehdy vůbec universitnímu profesorovi dostati mohlo. Jenom první a poslední souviselo však s jeho profesurou a prací vědeckou, řád železných korun III. třídy v roce 1898 (při císařově panovnickém jubileu) a čestný odznak pro vědu a umění r. 1912. Netoužil po nich a leckdy mu ani nebyly vhod. Dvorní radovství, jež obdržel v dubnu 1904 při uplynutí prvního funkčního období poradního sboru průmyslového a zemědělského skrze ministerstvo orby (nikoliv vyučování), byla proň »neočekávaná a mimo kruh mých přání ležící pocta, která mně v mé plavbě proti proudu překáží a mnohým opomenutým, ač služebně starším, způsobí pocit zklamání.«⁷⁷⁾ Také rytířský kříž řádu Leopoldova obdržel Bráf r. 1908 nikoli jakožto profesor, nýbrž v uznání jeho výborných služeb jako inspektora pro komerční vyučování.

⁷⁶⁾ V dopise, daném v Roztokách 25. června 1908 praví, že choval již déle úmysl úřadu rektorského nepřijmouti a že se v něm utvrdil zvláště na podzim 1905, když studentstvo asi těchže jako nyní směřu a stran provolávalo hanbu a vyslovovalo opovržení »akademického učitelé, jenž se vzácnou hloubkou a ušlechtilou nepodjatostí přesvědčení svá si tvořil, takto utvořená neohroženě vyznával a díla veliké hodnoty vědecké nám zůstavil.« Byly to tenkrát víc ještě než nyní zvlášť hrubé výbuchy — ale výbuchy ducha, který panuje v nemalé části vysokoškolského studentstva již dlouho, hýčkan jsa i z jiných stran, kde by se mohlo očekávat více zralého soudu. Stalo se zvykem »akademické hodnostáře a řídicí sbory universitní už takměř poháněti na soud studentstva pro rozhodnutí a činnost jejich, jednotlivé profesory i pro jejich přesvědčení vědecká, politická a jiná«. Na tyto zjevy patřovalo se v akademickém učitelstvu »s jistou dávkou shovívavého humoru«, přiznávajícího všechny polehčující okolnosti t. řeč. mladistvému zápalu. Ale ta metoda již se dožívá fiaska, je čas pracovati proti vnášení anarchie do vysokoškolského života a pro očistu. Jakých úspěchů by se však mohl nadíti v tom směru? »Jsem ve věku, kde názory jsou ustáleny a moje jsou ode dáva ustáleny tak, že se namnoze rozcházejí s těmi, jež panují ve valné části studentstva, aspoň v té části, jež mívá vrch v jeho hluchých hromadách, ba rozcházejí se i s přesvědčením jisté části akademického učitelstva. Jsem zejména, byl nyní jen měrou skrovnější, též politicky činným a tím i časem zavázán veřejně osvědčiti názory své. Docela jistě bych byl naprosto nevděčným, protože nepoddajným živlem naproti jakémukoliv »pohánění ku předu«, kteréž naproti profesorstvu doporučilo studentstvu nedávno vydané agitační heslo«. Mohl by za těch okolností vzejíti vitaný podnět k obvyklým hluchým vystupům na újmu spořádané práce na universitě, i nemůže tedy naši alma mater prokázati oddanou svou lásku platněji nežli když ji neuvede v taková nebezpečí. Bráf končí pak tímto závěrem, osvětlujícím znovu poměr jeho k vlastnímu jeho posluchačstvu: »Od let panují mezi mnou a užší obcí mého posluchačstva, i bývalou a dávno bývalou, srdečné styky, zvláště pokud jde o odbornou práci, poradu a povzbuzení. Z tohoto úzkého kruhu nehodlám již pro zbytek svého života na universitě vystoupiti.«

⁷⁷⁾ Byl by býval spokojen, kdyby bylo přišlo pravidelnou cestou služebního postupu (dopis strýci Trávníčkovi z 13. dubna 1904), a vyjádřil se dále velmi neuctivě: »Běháť teď dvorních radů po světě, jako blech po psím kožichu« — jaká protiva k účtě, které se i v bohatých kruzích českých těšil mnohem nižší a častější titul »císařských radů«.

8. Literární činnost Bráfova.

Tato ve svém celku obrovská, mnohostranná a ne pouze formální, zdánlivá praktická působnost veřejná, spolu se vzorným vykonáváním povinností učitelských i s činností politickou, zejména na obratu let devadesátých vyčerpávající a rozčilující, měla za následek, že Bráf, ačkoliv mezi národohospodáři českými nebylo člověka, který by byl měl větší spekulativní nadání, hlubší průpravu filosofickou i osobní náklonnost k badání theoretickému, zejména k problémům methodologickým a noetickým v oboru věd společenských, přece nesoustředil a nemohl soustřediti se na velké dílo theoretické, že přes bedlivě připravované a doplňované přednáškové literatury nevydal za své dlouhodobé učitelské činnosti ani vlastních učebnic svých předmětů — přílišná jeho autokritika zabránila mu vydati i nejdokonaleji a nejdříve propracovanou finanční vědu, s níž ho pak předstihl Kaizl svojí knihou narychlo, téměř v jediném vrhu, arci duchaplně, načrtnutou — a že po prvním a vlastně jediném jeho větším díle vědeckém, napsaném ve věku 30 let, studii o dělnických poměrech severočeských, téměř veškeré jeho odborné práce jsou rázu příležitostného, vyvolány aktuálními potřebami doby a souvisící s jeho praktickou činností hospodářsko-politickou. V přerostlé jeho činnosti vědecké a literární⁷⁸⁾ práce ryze theoretické jím vydané jsou nečetné, na prvním místě proslulé Listy o studium národohospodářském (1897), v nichž vytyčuje cestu, jakou se při studiu národohospodářském dlužno bráti, vykládá rozdíl věd theoretických a praktických, zdůrazňuje formální povahu pouček národohospodářských atd., pak přednáška v České akademii o politických vědách v Čechách na sklonku 18. a v první polovici 19. věku (1900), jakož i pojednání o vědě národohospodářské počátkem století 20. (1904), pravé to perly literárně-historické — kratší stať Methodologické spisy národohospodářské (Atheneum 1888), jistou měrou bylo by lze čítati sem i spisky a články o nápravě měny, bankách a pod.

Bráf sám v posledních letech cítil tento nedostatek⁷⁹⁾ — ve své závěti 11. listopadu 1907 praví: »Práce moje literární byla dosti hojná, ale po hříchu, rozptýlena« — a chystal se k většímu theoretickému dílu »Úvod ve studium věd duchovních«, jež mělo býti chloubou jeho života, dílu jak

⁷⁸⁾ V pozůstalosti Bráfově nalezl jsem chronologicky seřazený seznam Bráfových prací do roku 1910, ježž otiskuji v příloze.

⁷⁹⁾ »Čím jsem starší, tím více času zabiju roztržetím činnosti, místo abych pamatoval, že let vydatné plodnosti už mnoho asi mítí nebudu a že jest tedy lépe se soustředit. Pro samé nic neděláním k tomu nepřijdu« (dopis Otakaru Trávníčkovi ze 3. listopadu 1904).

vidno z názvu i jak bylo zřejmo z nahodilých jeho poznámek v rozhovorech, přednáškách a seminářích, nikoliv ryze národohospodářskému, nýbrž spíše filosofickému, jako vůbec četba Bráfova v pozdějších letech jeho života byla daleko více filosofická než hospodářsko-theoretická. Bohužel let jeho klidu — po prvním a před druhým jeho ministerstvím — i jeho zdraví bylo příliš málo s tento úkol, a v pozůstalosti jeho nenalezeno ani rozvrhu díla ani zpracovaných částí ani značnějších excerpt, toliko na několika listcích heslovitě načrtnuté myšlenkové postupy přednášek v létě 1910 o příbuzném tematě konaných.

Daleko největší díl literární činnosti Bráfovy zabírají spisy a pojednání z oboru politiky národohospodářské. Je přímý časový i věcný paralelismus mezi praktickou a theoreticko-politickou činností Bráfovou: kamkoliv byl Bráf povolán spolupůsobit — na sněmu, v zemském výboru, v Hypoteční bance, dělnické úrazovně, statistických komisích atd. — všude jednak hleděl si zjednatí speciální historickou i theoretickou průpravu pro své poslání praktické, jednak byla kritickému a badavému jeho duchu působnost jeho v přerozmanitých těchto funkcích a sborech, seznání skutečných poměrů a závad hospodářských i sociálních i styk s osobnostmi nejruznějších tříd stále živým podnětem k vědeckým analysím a reformním návrhům.

V jeho pracích hospodářsko-politických v prvé řadě stojí práce z oboru politiky agrární, jak vysvětlitelno z agrikulturního do nedávna rázu našeho národa i z tísně, kterou bylo naše zemědělství od konce let 1870 až skoro do konce století 19. stíženo, i ne na posledním místě z rodinných tradic a osobních vzpomínek i pozdějších styků společenských. Právě v tomto oboru pak světle se ukázala reální povaha nazírání Bráfova: zamítání velkých, obsáhlých, ale »obyčejně ještě nedozrálých, někdy i lichých prostředků«, jež mají domněle rychle přinést spásu, a propagování »drobných prostředků reformních«, jež navazují na dané poměry a hledí dosíci zlepšení opravami za těchto poměrů uskutečnitelnými. Usiloval o to, aby levný úvěr hypoteční banky stal se přístupným i širokým vrstvám rolnickým i aby úrokové povinnosti zadluženého rolnictva konversí byly zmírněny; spisem »Meliorační úvěr« (1890) dal první podnět k veřejné úpravě melioračního úvěru v Rakousku a zároveň ve stanovách Zemské banky království Českého vtělil možnost skutečného jeho provádění, od obnovení akce za oddlužením pozemků byl z nejhorlivějších jejích průkopníků theoretických a jako ministr orby dal jí první oficiální výraz vypracováním osnovy rámcového říšského zákona o zadlužení středních usedlostí rolnických, uznával nutnost veřejné podpory zemědělských zájmů a pracoval pro ně, ale s druhé strany dnešní družstevní hnutí na subvencích založené pokládal za přechodní

stadium, jež musí býti překonáno technickým věděním a komerční zdatností.

Není však ani jiného oboru národohospodářské politiky, v němž by Bráf nebyl literárně býval činným. A všude, kde se naskytla příležitost, Bráfovo působení má ráz výchovný a ethický. Jako zemědělstvu, tak připomíná i živnostnictvu, že »počátek moudrosti pro stav živnostenský a nejbezpečnější páka jeho zvelebení jest vlastní zdatnost«, že spoléhati, jakoby pomocí zákonů tak či onak upravených dalo se vydobýti zlaté dno řemesla, jest vlastně čirým pesimismem a že právě nás »syny národa, jehož celé novověké obrození jest plodem svépomoci, která se osvědčovala i proti státu a duchu zákonů«, měly by vlastní dějiny vyhojiti z bludu i lichého spoléhání ve spásnost určitých zákonných úprav a vládního zasahování, ani v sociální politice v užším smyslu neodává se nadějším ve spásné účinky úplné novostavby společenského zřízení »s obětováním těch základních pilířů nynějších řádů společenských, které jsou stále živým zdrojem samostatných úsilí pokrokových a mravně tak působivé samozodpovědnosti osobní«, nýbrž cestu k povznesení spatřuje v postupné, ovšem intenzivní práci reformní.

Vůbec Bráf, jakkoli v souhlase s celkovým nazíráním doby, která se právě plně odvrátila od pasivního liberálního stanoviska k domnělému neporušitelnému chodu přirozených zákonů života hospodářského, přisuzuje státu, zemím a jiným svazkům veřejnoprávním obsáhlé pole působnosti hospodářské, je nadšeným hlasatelem čínorodé sebedůvěry a svépomoci, vůči níž má péče veřejná zasahovati jen tam, kde vlastní počín a sdružování ukázalo se nemožným nebo nedostatečným, hlasatelem onoho nadšeného »optimismu práce,« jež kdysi jako heslo uložil mladší generaci. Všechny jeho akce hospodářsko-politické mají ráz čistě reálný, při všech reformních snahách svých neopouští půdy platných základních řádů právních a společenských a při všem usilování o povznesení hmotného blahobytu neztrácí s očí ethických hledisek společenského vývoje, toho, že hospodaření a hmotný blahobyt není sám o sobě cílem, nýbrž nejvýše prostředkem k co největšímu fyzickému, duševnímu, mravnímu prospěchu a pokroku člověka, národa i lidstva, a kde zájmy hospodářské octnou se v rozporu s vyššími kulturními a mravními, že musí hospodářské zájmy těmto vyšším cílům ustoupiti.

Vedle samostatných spisků a brožur valný díl Bráfovy literární činnosti zabírají Bráfova pojednání a stati v různých časopisech odborných i všeobecně-vzdělávacích i politických, v encyklopediích, v pamětních spisech atd. České časopisy Právník, Sborník věd právních a státních, Obzor národohospodářský, Českomoravský hospodář, Věstník samosprávný a ná-

rodohospodářský, Osvěta, Athenaeum, Alétheia, Pražská lidová revue, vídeňská revue Zeitschrift für Volkswirtschaft, Sozialpolitik und Verwaltung a Wolfova Zeitschrift für Sozialwissenschaft přinášely od něho články o časových otázkách národohospodářských, s vědeckou prohloubeností a přece poutavě a srozumitelně psané, jeho stati v Ottově Slovníku Naučném, v Mischler-Ulbrichově Staatswörterbuchu, v jubilejním Památníku České akademie, v jubilejním díle Geschichte der österr. Land- und Forstwirtschaft und ihrer Industrie 1848—1898 jsou přímo klasickým vzorem stručnosti, úplnosti a přesnosti. Jako přispěvatel do periodických publikací byl Bráf jistě všem redakcím neocenitelný a vzácný; snad nikdy neodřekl příspěvku, o nějž byl žádán, a býval naprosto spolehlivý a přesný v dodávání rukopisů.

Souborným vydáním svých drobnějších prací, článků a řečí pověřil Bráf v své závěti profesory Horáčka a Grubra dle vlastního jejich výběru — o své rozptýlené činnosti literární skromně přespřiliš v poslední vůli »míní, že zasluhuje něco z ní zachování«, až na básnické prvotiny, jež vydávány býti nemají. Vydavatelé rozhodli se vydati ve výběru nejenom drobnější práce jeho po různých časopisech roztroušené a dnes již ne snadno přístupné, po literární stránce však nesmírně cenné, nýbrž i otisknouti též akademické výklady Bráfovy, celou soustavu politické ekonomie obsahující, třebaš on sám za svého života na jejich vydání tiskem nepomýšlel, dle litografovaných vydání pro universitní posluchače jakožto pomůcka k ústním výkladům autorovým určených.⁸⁰⁾ Pieta velela, aby v souborném vydání nebylo činěno časových změn ani doplňků, souladný celek rušících; kdo však znal, s jakou vážností Bráf pojímal své poslání učitelské, jak svědomitě se na své přednášky připravoval a jak po leta na nich postupně piloval, přisvědčí, že přednášky jeho i v nynějším znění pro svou přehlednost, ekonomičnost, přesnou formulaci problémů i pro krásu slova přímo klasické nesměly zaniknouti v litografiích, ve skrovném počtu a ne vždy se vzornou péčí vydaných.

Bráfův životopisec nesmí opomenouti konečně i působnosti jeho ve starém »Hlasu Národa«. Bývalo dle bratrova svědectví mezi Bráfovými mladými sny, ještě za gymnasijských studií, podobně jako společníka jeho Gustava Eima, státi se žurnalistou. Osud vyměřil mu jinou skvělou dráhu, národní, kulturní i politickou, ale Bráf, kdykoli bylo třeba, dovedl býti žurnalistou, jakých bylo málo: rychlý a pilný, pohotový a břitký v polemice, důkladný ve věci a jasný i barvitý ve formě. Když po volebních neúspěších

⁸⁰⁾ Vyšly v Praze 1913—14 ve třech svazcích nákladem »Sborníku věd právních a státních«.

na obratu let 1890tých strana staročeská odstoupila s kolbiště politického, pojal Bráf myšlenku zápasy strannicko-politické odstaviti na prospěch poučování a buditelství národohospodářského. Orgán jeho strany, »Hlas Národa«, měl to i zjevně dokumentovati zařazením národohospodářské rubriky na prvé místo; Bráf rubriku tuto nejen vzorně redigoval, nýbrž z velké části i sám vyplňoval — nebylo tehdy význačnější události hospodářského života českého i významnější publikace literární, aby byl Bráf z bohaté studnice svých theoretických vědomostí nedovedl o ní napsati několik slov, nad úroveň běžné žurnalistiky se pohybujících. Za těžké nemoci šéfredaktora Hubáčka zastupoval jej Bráf delší dobu ve vedení redakce úplně a pro udržení »Hlasu Národa«, po léta v existenci valně ohroženého, přinesl bez váhání i hmotné oběti do desetitisců sahající.

9. Bráf českonárodní buditel hospodářský.

Pro český život hospodářský má však Bráf veliký význam i jako českonárodní buditel hospodářský, formulátor novodobého programu české národní politiky hospodářské. Theorie českého národního obrození zaměřovala Bráfa již od let 1890. V obrozovacím procesu našem rozlišoval zprvu⁸¹⁾ dvě skutečnosti navzájem se doplňující a podmiňující: jednak národní rekonstrukci společenskou, jež byla provedena tím, že k neodnárodněným dosud vrstvám malorolnickým, maloživnostnickým s dělnictvem a čeledí přidružily se třídním vzestupem vyšší inteligenční stavy úřednické, učitelské a kněžské, jednak s touto rekonstrukcí v ustavičné vzájemné podmíněnosti postupující rozvoj naukový i tvorbu uměleckou; na tomto dvoustranném postupu zakládal se pak vzrůst naší platnosti politické. Záhy připojil však Bráf k těmto dvěma stadiím našeho obrození, jazykovému a politickému, ještě třetí stadium, obrození hospodářské, jehož problémem jest ukojovati co možná veškeré svoje hospodářské potřeby v mezích přírodnými podmínkami daných svými výrobky a užití své příslušníky na vlastní půdě domácí, prostředkem k tomu pak že jest odběratelská ochota, láska k českému výrobku, na straně spotřebitelů, na straně výrobců a obchodníků pak větší podnikatelská čilost, zvýšená zdatnost technická a vyšší morálka hospodářská. Národové státně nesamostatní, nemohou ke zvýšení hospodářské vyspělosti užití mocenských prostředků státních — ochranných cel, veřejných dodávek a pod. — musí nahraditi je zesílenou působností činitelů mravních. Musíme pečovati o výchovu pro podnikatelské

⁸¹⁾ Srov. tištěnou odpověď Bráfovu z 10. dubna 1896 mladší generaci v otázce smíru českoněmeckého.

úkoly vyššího slohu, a poněvadž podnikatelské talenty vznikají a rozvíjejí se především v prostředí vrcholného ruchu průmyslového a obchodního, a takového ovzduší v našem národě není, musíme je hledati u cizích národů, také snad v říši, ale především za hranicemi.

Myšlenka vysílání zdatných příslušníků českého průmyslového a obchodního dorostu do ciziny jest arci starého původu. Vyslovil ji Havlíček i Dr. F. L. Rieger, byla tlumočena na českém sjezdu národohospodářském v Praze r. 1895, a když v říjnu 1895 zemřel továrník Karel Rieger, který věnoval v závěti částku 100.000 zl. »pro český národ«, určiv disposiční právo nad ní »dočasnému náčelníku strany staročeské«, vyslovena byla v rodinném kruhu Dra Frant. Lad. Riegra myšlenka,⁸²⁾ aby se pomocí tohoto odkazu založil ústav, jehož členové by dle obdoby učeneckých akademií byli vybírání z předáků českého světa průmyslového a obchodního a měli za úkol starati se, aby nadějně mladé talenty průmyslnické a obchodnické dostávaly se na zkušenou do ciziny, v které by jim pak síť zahraničných »čestných členů« byla morální oporou. Pro myšlenku získán byl potom i Hlávka, který byl ochoten přispěti značněji k hmotnému zabezpečení ústavu.

Dr. Rieger sám, kmet tehdy již málem osmdesátiletý, sestavil náčrt pravidel »Českonárodní akademie průmyslové«, a jmenoval pro případ své smrti plnomocníky svými presidenta Hlávku, Bráfa a Dra Tomáše Černého, avšak realizování ústavu přiblížilo se teprve, když odkaz Karla Riegra dospěl, a to ještě jen z polovice, k výplatě a když potom připojil i Hlávka své věnování pojav zároveň úmysl, aby nový ústav připojen byl k České akademii, která by sama formálně vystoupila jako jeho zřizovatelka. Bráf, ačkoliv měl dle všeho původně na mysli zřízení samostatné nějaké akademie průmyslové, sprátelil se — nikoli bez námitek — s ideou Hlávkovou. Vypracoval návrh stanov ústavu, v lednu 1905 počaly společně jeho o něm porady s Hlávkou, v únoru vyložili Hlávka a Bráf ministerskému předsedovi bar. Gautschovi zvláštním pamětním spisem základní rysy nového ústavu jakožto instituce k České akademii přivtělené a s ní spolu pod protektorát člena panovnického domu postavené. Když nová myšlenka potkala se i ve vládních kruzích se souhlasem, sjednotili se Bráf a Hlávka za účasti Dra Karla Mattuše v čtyřdenních poradách v srpnu 1905 na Hlávkově letním sídle v Lužanech o konečné osnově stanov, ke které sepsal Bráf pro vládu zevrubnou zprávu odůvodňovací. Na podkladě této osnovy pak vyjednáváno dále s vládou v Praze i ve Vídni, v prosinci 1905

⁸²⁾ Založení Národohospodářského ústavu při České akademii věd a umění, sestavil Dr. Jos. Gruber, Praha 1918, str. 7.

složil Hlávka u Zemské banky svůj slíbený základní příspěvek 200.000 K, aby se vládě mohlo prokázat, že základní fond ústavu, který pak činil tudíž spolu s odkazem Karla Riegra 325.583 K, jest zabezpečen. Také Česká akademie věd a umění schválila v mimořádném valném shromáždění dne 27. března 1906 formálně stanovy Národohospodářského ústavu ve znění vládou zásadně již přijatém jakožto dodatek ke stanovám jejím a předložila již ve smyslu jejich k císařskému potvrzení jmenovací návrh první třetiny (17) řádných členů ústavu. Bráf byl ovšem stále hlavním referentem jak při jednání v presidiální komisi České akademie o lužanské osnově stanov, tak i v užší komisi pro jmenování prvních členů ústavu. Přes to, že vše proběhlo dle ujednání s vládou učiněných, protáhlo se přece vyřízení — »z příčin ryze zevních«, mohl tehdy napsati Bráf, aby se nedotkl tehdejšího protektora České akademie i nového Národohospodářského ústavu, následníka arciknížete Františka Ferdinanda, který svoji tvrdou ruku dával pocítovati i České akademii. Teprv císařským rozhodnutím z 23. října 1906 zřízení Národohospodářského ústavu i s jeho stanovami schváleno a zároveň schválena volba prvních 17 členů ústavu. Následovaly nové posady a schůze o povolání dalších řádných členů ústavu, všechno provádění i ryze výkonných prací lpělo, než byl Bráfem a Hlávkou za příštího generálního jednatele požádán Dr. Gruber, na Bráfovi. Dne 10. ledna 1907 konalo se za předsednictví nejvyššího maršálka Jiřího Lobkowicze sezení všech 40 řádných členů Národohospodářského ústavu, při které byl zvolen presidentem ústavu Josef Hlávka, president České akademie, jeho náměstkem Bráf a generálním jednatelem pisatel. Trvalo však opět přes půl roku, než došlo úřední vyrozumění, že byla volba presidia císařem schválena — i schválení císařem již vyřízené leželo téměř dva měsíce v kanceláři arcivévodově — takže k ustavujícímu sborovému sezení došlo teprve dne 18. října 1907.

Avšak hned ustavující schůze ústavu způsobila Bráfovi i Hlávkovu zklamání. Oba kladli převelikou váhu na volbu »čestných členů«, z vynikajících osobností zahraničních hlavně z povolání výrobních a obchodních, kteří měli nad doporučení Národohospodářského ústavu v cizině vykonávati svojí mravní podporou jakousi patronáži, hlavně pro toto čestné členství usilovali Hlávka i Bráf přičleněním ústavu k České akademii o nimbos veřejného ústavu po způsobu učenecských akademií⁸³⁾ a Hlávka zvláště houževnatě trval na tom, aby volba čestných členů podléhala císařskému schválení. Hned v ustavujícím sezení však projevil se proti jmeno-

⁸³⁾ Srv. Dr. Gruber, Úkoly Národohospodářského ústavu při Čes. akademii, str. 31 a násl.

vání takovýchto zahraničních členů odpor a usneseno požádati ministerstvo zahraničních věcí o zabezpečení podpory a spolupůsobení rak. uh. diplomatických a obchodních zástupců v cizině, komise pro návrhy na volbu čestných členů zvolená skončila bez výsledku a k jmenování zahraničních čestných členů, pokud víme dosud vůbec nedošlo. Hlávka i Bráf měli trpké zadostiučinění, že rak. uh. zahraniční zastupitelstva na výzvu Národohospodářského ústavu skoro naveskrz ani nereagovala.

Když dne 11. března 1908 prezident Hlávka zemřel, byl Bráf přes své zdráhání⁸⁴⁾ dne 23. dubna 1908 zvolen presidentem ústavu a za jeho náměstka povolán Dr. Karel Mattuš. I když mu pak v potomních letech tu ministerský úřad, tu opětované choroby bránily vykonávati plně funkce presidentské, vždy alespoň neutuchajícím zájmem a znaleckou svojí radou platně přispíval k úspěšnému vývoji ústavu, který zůstal předmětem starostlivé jeho péče až do posledních dnů jeho lože smrtelného.⁸⁵⁾

V tu dobu spadlo také obtížné vyjednávání s vykonavatelem poslední vůle Hlávkovy, s Českou akademií i Studentskými kolejemi Hlávkovými o zabezpečení podílu z výnosu Nadání Josefa, Marie a Zdenky Hlávkových Národohospodářskému ústavu, jelikož Hlávka, smrtí překvapen, nedospěl k tomu, aby byl svůj jinak zřejmě, i písemně projevený úmysl, učiniti Národohospodářský ústav spolu podílníkem svého již dříve testamentárně zřízeného Nadání, provedl způsobem právně závazným. Vedl jsem všechno vyjednávání za ústav sám, maje neocenitelného podporovatele v Dru Karlu Mattušovi. Bráfovi bylo »hrůzně trapné nejednati v té věci spolu«⁸⁶⁾ — dle tehdy u umírajícího syna v sanatoři Görbersdorfském — a děkoval mi »za všecku ochotu, se kterou jste na sebe vzal břemeno prací mně příslušících.«⁸⁷⁾

Dle své obrozené teorie kladl Bráf především váhu na stipendijní

⁸⁴⁾ »Není jisto, nebudu-li na dlouhou dobu pouhým figurantem, ačli vůbec budu živ,« psal mi 20. dubna 1908 z Görbersdorfu.

⁸⁵⁾ Psal mi z Görbersdorfu 15. dubna 1908: »N. U. je také moje dítě, víc než lidé mimo úzký kruh přátel vědí. Ale o to se s lepším úspěchem, než já sám, mohou starat jiní.« A v poslední rozmluvě se mnou, v červnu 1912 v Roztokách, poslední jeho slova a přání platila Národohospodářskému ústavu.

⁸⁶⁾ Dopis mně z Görbersdorfu dne 9. května 1908.

⁸⁷⁾ Dopis z Görbersdorfu z 20. května 1908. Obrátil jsem se tehdy, jako generální jednatel Národohospodářského ústavu a zástupce jeho v Nadační správě v té věci přímo k tehdejšímu presidentu Akademie i Nadační správy, prof. Dru. Ant. Randovi důtklivým dopisem, jehož opisy jsem rozeslal i všem ostatním členům Nadační správy. Bráf mi napsal (11. května 1908 z Görbersdorfu): »Velmi se mi líbí Váš dopis jemu« (Randovi), »důstojný a přesvědčivý. Lituji toho nesmírně, že musím i toto břímě nechat celé na Vašich bedrech«. Národohospodářskému ústavu byl tím získán 20% podíl z výtěžku Hlávkových Nadání, jímž se tehdejší skrovné jeho příjmy víc než zdvojnásobily, i trvalá účast v Nadační správě.

akci Národohospodářského ústavu. Sám zajímal se o četné stipendisty ústavu, podporoval všechny snaživé uchazeče, důsledně však odmítal nesčetné žadatele, kteří se na něho jako presidenta ústavu a později na ministra obraceli, jakmile z cestovního jejich programu seznal, že jim místo vážné práce jde pouze o laciné cestování po cizině.⁸⁸⁾ Na udílení stipendií se také skoro výhradně obmezovala působnost ústavu po celé téměř první pětiletí jeho trvání za života Bráfova. Všem osobám, Bráfovi jen poněkud blízkým, bylo známo, jak trpce se ho dotýkaly všechny snahy, ba i jen projevy, jež byly po jeho názoru s to, aby Národohospodářský ústav svedly co do jeho úkolů a rázu v dráhy, intencím jeho i Hlávkovým se příčíci.⁸⁹⁾

V roce 1911 vydal Národohospodářský ústav tiskem svoji jednací zprávu za první pětiletí 1907—1911. Bráf napsal do ní k mé žádosti oddíl o založení ústavu až do mého zvolení generálním jednatelem. Svě vlastní i Riegrovy zásluhy vylíčil zde co nejskromněji. Z publikace té měl Bráf, tehdy již opět churav, velikou radost. K jeho přání byla poslána ministrům Trnkovi, Žáčkovi, Rösslerovi a Stürgkhovi, místodržiteli a zemskému hejtmanu moravskému a j. Bráf vyžádal si u císaře povinnou děkovací audienci za udělení čestného odznaku pro vědy a umění odevzdal při té příležitosti výtisk jednací zprávy ústavu i císaři.⁹⁰⁾

Bráfovi se však podařilo opatřiti České akademii i Národohospodářskému ústavu na podporu vědeckých i praktickohospodářských snah také jiné značné zdroje příjmové. Bylo výhradně jeho zásluhou, že architekt Antonín Wiehl, dne 4. listopadu 1910 zemřelý, ustanovil ve své poslední

⁸⁸⁾ »Dal jsem mu« (žadatel, který chtěl na krátké cestě »projít a vidět mnoho vzorných hospodářství«) »vědět, že na takovou turistiku je peněz škoda a že mu nic nedám.« (Dopis mně z 18. března 1912 z Vídně).

⁸⁹⁾ Jako generální jednatel Národohospodářského ústavu po prvních 12 let jeho trvání cítil jsem velmi záhy, že obor jeho působnosti je stanovami a ještě více skutečnou praxí příliš úzce vymezen a že pro tento úzký rámec je ustaven příliš velký aparát, a také jiné předpisy stanov mi dle mých zkušeností z obchodní komory i ze samého ústavu nevyhovovaly. I nadhodil jsem kdysi v soukromém hovoru potřebu změny stanov. Svědci tehdejšího rozhovoru pamatují se dosud, s jakou trpkostí Bráf pronesl: »Podle toho by naše stanovы nevydržely ani tak dlouho, jak dlouho jsme s Hlávkou o nich pracovali.« Pochopitelně jsme se potom ani já ani jiní Bráfovi o potřebě změny stanov ani nezmiňovali a také za presidentství Mattušova hleděl jsem potřebě rozšíření působnosti ústavu hověti tvořením speciálních fondů, stanovami nevázaných, pro určité zvláštní úkoly.

⁹⁰⁾ Psal mi z Vídně 18. března 1912: »Dost jsem se napřemýšlel, jak mu nemnohými slovy i povahu ústavu i jeho dosavadní výsledky učiniti srozumitelnými. Do jisté míry se to snad povedlo. Zde vůbec nejvíce imponuje lidem to, že má každý náš stipendista ve zpravodaji, kterému se jeho zprávy odevzdávají, jakýsi druh patrona a že se tak udržuje vliv na výkon jeho cesty. Ministeria dávají také stipendia, ale ovšem spojení se stipendisty nemají — a odtud zájem na naší instituci.«

vůli ze 14. února 1910 Českou akademii věd a umění universální dědičkou veškerého svého movitého i nemovitého jmění, určiv, aby z něho byl zřízen zvláštní fond k povzbuzování vědeckých objevů v oboru věd přírodních a technických vynálezů, záležejících v praktickém vytvoření nějakého užitečného nového výrobku, výrobního (neb dopravního) prostředku či nového procesu výrobního nebo alespoň v podstatném jich zdokonalení. O udílení odměn a podpor na vědecké objevy nebo na badatelské přístroje a metody výzkumné rozhoduje Česká akademie, odměny a podpory na technické vynálezy udílí Národohospodářský ústav, kteří oba stejným dílem se dělí o užitky fondu Wiehlova. Wiehl, nevěda o existenci a účelu tehdy nedávno zřízeného ústavu Národohospodářského, obrátil se se svým ještě nedost ujasněným projektem na sklonku r. 1908 na generálního sekretáře České akademie prof. Bohuslava Raýmana, který — tehdy již churav, vznětlivý a k delším výkladům zvláště při ušní chorobě Wiehlově netrpklivý, a těžko si představuje, jak by se na půdě platného zřízení České akademie a v mezích jejích stanov daly podporovati průmyslové vynálezy — Wiehla takměř odbyl. Bráf zvěděv o nezdařeném rozhovoru a roztrpčení Wiehlově poslal mu za čerstva stanovы Národohospodářského ústavu, vypracoval po rozmluvě s ním osnovu stanov fondu, kterou Wiehl takměř beze změny schválil, a tak došlo k zachování i Wiehlova majetku pro kulturní a hospodářské účely národní.⁹¹⁾

Avšak i dalších fondů a nadací druhdy statisícových dostalo se Národohospodářskému ústavu jak přímým účinkováním Bráfovým, tak i prostě tím, že ústav maje zakladatelem a pak i presidentem národního hospodáře proslulého jména, neposkvrněné poctivosti a charakterové ryzosti, i neúporného hlasatele potřeby českého obrození národněhospodářského, jevil se i lidem osobně Bráfa neznajícím vhodným subjektem fundací k českému hospodářskému povzbuzení určených. Ba vliv Bráfův účinkoval zde i po jeho skonu, zejména když v jeho nástupci v předsednictví ústavu, dru Karlu Mattušovi, byl spatřován též zároveň pokračovatel tradic Bráfových stejně čestnosti a vlastenecké ryzosti staročeské.

10. Smrt jediného syna.

Po desetiletí poměrného klidu v pilné práci učitelské a literární přinesla Bráfovi poslední leta jeho života jak skvělé uznání vynikajících jeho kvalit duševních i mravních, tak i těžké hoře duševní a bolestné útrapy

⁹¹⁾ Viz k tomu i vlastní vyličení Bráfovo ve stati »Hlávka a Wiehl« v Osvětě 1911, pojaté do »Paměti« Bráfových.

tělesné. Závistný osud přímo jakoby se mstil Bráfovi za to, že po lýtých bojích strannických a po žurnalistickém osočování a hanobení jeho hluboká a pronikavá práce i jeho neoblomný charakter dochází znenáhla v národě vždy obecnějšího uznání a že Bráf stoupá nezadržitelně na ono vrcholné postavení v ideovém českém životě hospodářském, jaké Palacký a Rieger zaujímali v oboru politickém, a přichystal mu v odvetu největší hoře jeho života.

Ne že by Bráf a rodina jeho byli před tím bývali ranami osudu ušetřeni. Zvlášť rok 1895 po té stránce ukázal se nelítostným. Dne 19. ledna 1895 zemřela náhle Marie Červinková-Riegrová, nad vše milovaná dcera Riegrova, a po několika měsících skonala i jeho snacha, choť jediného Riegrova syna Bohuše, za okolností přímo tragických. Aby dr. Rieger, tehdy 77letý, nic nemusil postrádati a nic v obvyklém způsobu života měniti, ujala se podruhé opuštěné jeho domácnosti druhá dcera Libuše; manželé Bráfovi najali si byt v domě sousedním, odkud probouráním zdi zřízeno přímé spojení s obydlím Riegrovým.⁹²⁾ Dne 8. prosince 1895 zemřela Bráfovi vroucně milovaná matka Marie Bráfová a hned roku 1896 babička Marie Trávníčková. Po úmrtí Dra F. L. Riegra (1903) a jeho syna prof. Dra Bohuše Riegra (1907) Bráf a jeho choť tím větší úzkostí a láskou lpěli na svém jediném dítěti, Václavovi, který r. 1906 dostoupil již na studium universitní. Bráf těšil se, že také syn jeho bude moci někdy platně propůjčiti své síly službám národa. Když dne 11. listopadu 1907 v Praze sestavoval svoji závěť, později arci změněnou, napsal v ní: »Jeho, na němž jsme oba rodiče viseli s největší láskou, vroucně a naléhavě prosím, aby dbal svého zdraví, jež bylo v dětství jeho chatrné a sotva bude úplně pevné. Žehnám mu pro cestu životní . . . Můj milý Václave, nezapomínej na praděda Palackého a děda Riegra, jejich památka tě veď na cestách života. Otec by býval rád Ti byl vůdcem ve snažení vědeckém. Dbej, abys zděděný groš nepromarnil, on je oporou větší nezávislosti a v našich poměrech národních má důležitost dvojnásobnou.«

Koncem února 1908, právě po návratu Václavově z pohřbu prastrýce, prof. Dra Jana Palackého, objevily se však mimo vše nadání u Václava, tehdy v dvacátém roce věku, právníka druhého ročníku a v plné přípravě k historickoprávní zkoušce státní, první příznaky choroby, jež od prvé chvíle nebyla podceňována, nýbrž léčena, avšak jedna z těch, které jsou silnější než věda lékařská a než péče sebe obětavější. Když lékařská diagnosa, ze šetrnosti i jen naznačovaná, záhy ukázala její vážnost, ba dokonce i beznadějn-

⁹²⁾ Dr. H. Traub, Fr. L. Rieger, Praha 1922, str. 261.

nost, převezli zarmoucení rodiče své milované dítě do slezského léčebného místa Görbersdorfu, aby klimatickými vlivy a tamnější léčební methodou bylo utrpení nemocného alespoň zmírněno. Leč Görbersdorf již nepomáhal. Jenom osoby z nejbližšího kruhu rodinného vědí, jakým zkouškám bylo v šanc vydáno srdce otcovo, který tolik lpěl na svém dítěti. Po příjezdu do Görbersdorfu oznamuje mi dne 15. dubna 1908: »Bojuji o to, co mi jest a bylo v životě nejbližší.« »Potkali mne opravdu to trapné neštěstí, jež hrozí, pokusím se překonatí hoře a vrátiti se ku práci. Zatím jsem jakékoliv neschopen. Přivezl jsem si věci, jež nyní pěstuji nejraději — philosophica. Nic naplat. Nemám smyslu tolik pohromadě, abych i lehčí toho způsobu věci mohl souvisle sledovati . . .« Dne 30. dubna psal mi opět: »Z toho svého vězení, kde je mi jistou útěchou býti trpělivým ošetřovatelem mého nebohého, přenešťastného syna, bojím se skoro vykročiti. Tak rázem mi byly přefaty všechny plány a zastřena moje vlastní budoucnost, že se skoro bojím vystrčit hlavu do světa, do kterého, jak se mi zdá, už nepatřím . . .« A opět dne 20. května 1908: »Zde se chýlí věci ku konci nejbolestnějšímu a tak asi (bohužel!) budu už brzo v Praze . . . Dlouhá beznadějnost, zírání na utrpení nejmilejšího člověka na světě, návyk zne náhlý — to vše konečně mysl otupí. Doufám, že tu největší ránu, kterou pro mne život měl, přečkám.« Příbuzným psal téhož dne: »Pomoci není. Čím dříve smrt, tím větší dobrodiní.« A hned 22. května mně: »Jsou to horoucí muka, vidět hocha tak neobyčejné inteligence neodvratně na duchu hynout . . .« Nemocný trvá v nevýslovné slabosti a apathii, ale časem překvapuje, jak jasně myslí a odpovídá«, a kromě kratších zmínek na lístečích a v jiných dopisech, píše opět dne 25. května: »U nás ne ještě výslovná agonie, jen to dlouhé umírání.« Téhož dne, 25. května 1908, zhasl však již, vzdálen domova, mladý, nadějný život jediného potomka Bráfova, dopisy Görbersdorfské přestaly . . .

V Görbersdorfu zemřel Bráfovi, jak případně napsáno v posmrtné vzpomínce bratrově, nejen jediný jeho syn, nýbrž i veškerá jeho radost ze života. Nová závěť, sepsaná 9. března 1908 na počátku Václavova onemocnění, počíná slovy: »Za těžké nemoci svého jediného syna, jehož smrt nevím, zda dlouho bych přečkal.« V Görbersdorfu počaly se také i u něho zřetelněji projevovati známky pozdější jeho smrtelné choroby. Bráf nemíval pevného zdraví, často a mnoho trpíval i dříve již silnými katarhy, jarními i podzimními, které jen s námahou překonával — nedal si stížen churavostí zabrániti, aby nepronesl poslední vzpomínku nad rakví Hlávkovou v Pantheonu zemského musea dne 15. března 1908, řeč, která vzbudila dojem nezapomenutelný, a také jindy často jen s velikým sebezapře-

ním mohl konati své povinnosti. Prospělo mu velice, když zakoupiv r. 1903 se svojí chotí vilu v Roztokách trávil od r. 1904 každoročně letní měsíce v tomto zátiší. — Na jaře 1908 však v Görbersdorfu lékaři »chtěli něco podezřelého nalézt i na mých plicích a byli by snad naši,« psal mi 20. dubna 1908, a »upřímně (ho) upozornili i na známky sklerosy, která se už zevně jeví (vyvinuly se asi zvláště za posledních neděl)« a v listě z 22. května píše mi, že dle soudu lékařů dispozice synova k tuberkulose mohla pocházeti i od něho samého, máť prý na pravo podezřelé místo, jež sám pocífoval jako následek zánětu pohrudnice, jímž byl stížen jako 14letý a na nějž prý v 95 proc. následuje nějaký zjev tuberkulosní. Také jeho mladší bratr Emil zemřel již v 17 letech věku tuberkulosou. Utěchu Bráf nalézal v práci.

»Sedě v pokoji u svého syna — a naslouchaje jeho dechu neb mu sloužec« — sděluje mi z Görbersdorfu dne 30. dubna 1908 — »nalézám volné chvíle, píšu listy a své vzpomínky. Je to nesnadno z pouhé paměti, ne že bych neměl skutečnosti jasně na mysli, nýbrž hlavně proto, že se těžko dodržuje chronologický postup. Přes to doufám, že bude leccos zapamatování hodného zachováno, ať už můj další osud jest jakýkoli!« A připsal k tomu dodatečně: »Vždy jsem tu věc odkládal pro jiné práce.« Dne 9. května psal mi: »Napsal jsem už hezký kus svých pamětí«, zatím hlavně politických, a totéž opakuje o tři neděle později, tři dni před smrtí synovou; z té doby pocházejí také jeho náčrtky k sepsání vzpomínek rodinných a jinošských, k nimž dle všeho bohužel již nedošlo. Dokumenty a listy k historii České Akademie a Národohospodářského ústavu měly býti dle jeho testamentu zapečetěné odevzdány České Akademii s určením, aby do 10 let po jeho smrti nebyly otvírány, pak mělo býti za souhlasu jeho syna a profesorů Horáčka a Grubra rozhodnuto, mohou-li býti uveřejněny.

11. Bráfovo první ministerství.

Na sklonku života znovu zasáhla jej vlna života politického. V únoru 1909 Bráf povolán byl za ministra orby do kabinetu Bienerthova; odcházel do Vídně nerad, po dlouhém zpěčování se, s touhou, aby se mohl opět co nejdříve vrátit do Prahy, kterou miloval, a k učitelské činnosti, s kterou srostl. Přijal ministerské křeslo výlučně v úvaze, že v tak pohnuté a českému národu málo příznivé době bude moci mu v radě koruny jen dobré služby prokázati. Hned předem prohlásil — Bienerthovi i císaři —, že je Čechem až do nejzazších vláken svého srdce a že se také dle toho vždy zachová. Nevěřil od počátku, že by jeho ministerství trvalo dlouho, a zprvu silně

uvnitř pochyboval, »stálo-li za obět přinešenou to málo vlivu, jež zde člověk má, nyní zvláště, když ententa německopolská jest takřka vyloženou věcí.«⁹³⁾

Už v červenci počítal s odchodem. Němci, hlavně z českých zemí, patřili na něho přímo zuřivě — tehdy právě vyšly v »Osvětě« a pak samostatně jeho články o »Svůj k svému«, s nimiž se netajil ani svému druhu v ministerstvu Žáčkovi ani Bienerthovi. Němcům z alpských zemí nezdál se opět dosti agrárníkem. Bráf skvělou řečí dne 22. června 1909 v poslanecké sněmovně obránil svůj režim, přihlásiv se k »zelenému praporu zítřka«, k pěstění všech talentů a vlastností, které jsou s to povznést *podnikatelskou* způsobilost rolníkovu, k péči o družstevnictví, jemuž smí však typické dosud subvenčníctví býti jen přechodným stadiem. Ale také na české straně nebylo jmenování jeho vítáno příznivě. Žehráno, že jsme pozbyli daleko významnějšího ministerstva obchodu a spokojili se ministerstvem nejméně významným (kdo by se odvážil říci to dnes o ministerstvu zemědělství?), na které dosazujeme po nicotných předchůdcích, jako byli Kast, Giovanelli a pod., vynikajícího učence, kdežto bývalí profesori-ministři Kaizl, Rezek, Randa, Fiedler zastávali funkce daleko významnější. Politicky pak Bráf byl jmenován ministrem, aniž byli čeští poslanci předem dotázáni, ba aniž měli tušení o možnosti tohoto jmenování. V parlamentní komisi českého klubu musil sám Dr. Kramář opravovat pohrdlivé mínění poukazem, že Bráf dovede již v ministerské radě imponovat.

Přirozeně byly Bráfovy styky s českými poslanci zprvu dosti sporé, množily se však, jakmile Bráf mocí svého kulturního rozhledu, svých nespočetných známostí a své diplomatické obratnosti zaujímal vedle své povahy resortního ministra vždy více též posici skutečného českého ministra-krajana vedle Dra Žáčka, jemuž vnitročeské poměry přece byly dost cizí. Česká politika na říšské radě však poskytovala dle Bráfova soudu »obraz žalostný. Radikálové všech barev bezhlaví přežvykovači starých ryze právnicky pojímaných hesel . . . Mladočeši, nejinteligentnější živel mezi českými politiky, indolentní a rozerváni vnitřními neshodami . . . Agrárníci čeští bez intelligence, bez cíle, bez vedení.«⁹⁴⁾ Zvlášt zablýskal Bráf jim a radikálům, že nedbají rozdílu mezi ryze zemědělskými Slovinci a námi, kteří jako národ industriálně vzrůstající musíme míti péči o svoji mladou industrii. Také jako ministr orby měl totiž Bráf především na paměti celkové české prospěchy národohospodářské. Šlo tehdy o smírné upravení poměru

⁹³⁾ Dopis mně z Vídně 24. února 1909; a hned dne 19. února: »Ani nevěříte, jak mi bylo za těžko odejít.«

⁹⁴⁾ Dopis mně ze 4. července 1909.

se Srbskem, Bráf očekával, že nastane pak nová éra balkánské politiky hospodářské, a toužil, aby nyní také čeští poslanci dělali »trochu slovanské politiky, békeme-li to slovo vážně. Naši musí — proti agrárnícké úzkoprsosti — tuto politiku podporovat, nesmí pro několik volů a prasátek dělat bohopusté lermý à la Hohenblum«. Ale sama poslanecká politika na říšské radě by nestačila, také naši domácí akce jest zapotřebí, aby se nově situace užilo hospodářsky. České obchodní komory, vývozní spolek, národohospodářský odbor Národní rady atd., měly by připravit založení a upevnění obchodních spojení v Srbsku, Bosně, Bulharsku atd., mělo by se zvelebit vyučování jižním jazykům na obchodních učilištích. Zkrátka »mělo by se hleděti, abychom svou národohospodářskou polívku na ohničku příznivější jihoslovanské politiky říšské v čas ohřáli a při teple udržovali. Problém, který za to stojí. Mám z toho radost, že jsem přišel do takové opravdu velké chvíle.⁹⁵⁾

Věci se však vyvíjely směrem české a slovanské věci vždy méně příznivým. Bráf nesl to těžce, ministerské křeslo stávalo se mu vždy nepříjemnějším. Osobně i co do svého resortu vycházel dobře s Bienerthem i s kolegy ministerskými, ale politicky Bienerth klonil se vždy zřejměji na levo. Bezprostřední příčinou Bráfovy demise byly pověstné ochranné zákony jazykové, na kterých se tehdy usnesly sněmy některých zemí alpských o vyloučení českého vyučovacího jazyka ze škol zemí vydržovaných. Bráf ihned oznámil osobně Bienerthovi, že odstoupí ihned, jakmile by v ministerské radě mělo býti odhlasováno, že se mají tyto v zemských sněmech odhlasované zákony předložiti panovníkovi k sankci, a zpravil hned také Dra Žáčka o svém úmyslu. Oba předložili pak císaři pamětní spis Bráfem o tom vypracovaný. Císař povolal Bráfa k audienci, žádaje, aby v úradě setrval, i když by ministerská rada svojí většinou sankci doporučila; poukazoval k tomu, že ony zemské zákony by měly beztoho jen význam platonický a že jiní čeští ministři bez zřejmých rozpaků spolupodepsali protičeské zákony věcně mnohem citelnější. Bráf byl neoblomný, právě v praktické bezvýznamnosti »ochranných zákonů« spatřoval zbytečnou urážku českého jazyka i národnosti, na konec prohlásil, že by i pouhé setrvání v kabinetě přičilo se jak jeho vlasteneckému citění, tak tradicím rodu Palackého a Riegra. Císař, který připouštěl jen tradice jediného rodu, domu habsburského, na to mlčky audienci ukončil.⁹⁶⁾

Tím byla Bráfova demise přijata. Vlastnoručním listem císařovým z 1.

⁹⁵⁾ Dopis mně z 8. března 1909.

⁹⁶⁾ Bráf mi dal přečísti vlastnoruční záznam o této audienci; v pozůstalosti se dosud nenašel.

listopadu 1909 byl Bráf »v milosti sprostěn úřadu« ministra orby a udělena mu »u vděčném uznání jeho vynikající činnosti, za svízelných poměrů s neúmornou horlivostí vykonávané«, hodnost tajného rady — Bienerth vyslovil téhož dne dopisem v svém i svých kolegů jméně nejpřímnější politování nad jeho odchodem z kabinetu i nejvřelejší dík za činnou podporu jemu vždy poskytovanou — cis. rozhodnutím ze 7. listopadu dána však Bráfovi nikoli skoro vždy obvyklá »disponibilita« s požitkem aktivního platu spojená, nýbrž povoleno převzetí v dočasný odpočinek s pensí 18.960 K po dobu dočasného odpočinku a pobytu Bráfova v tuzemsku.⁹⁷⁾

Přes krátkou dobu svého úřadování Bráf ukázal se nejlepším ministrem orby, jakého kdy Rakousko mělo; skvěle se tu osvědčily jak jeho theoretické vědomosti, tak jeho bystrozrak státníka i praktického politika hospodářského, tak jeho vynikající a ucelené vzdělání všeobecné, objektivnost a spravedlivost, i kouzlo osobní dobroty a srdečnosti. Bráf neměl při odchodu nepřátel v ministerstvu ani v parlamentě.

Po demisi pobyt několik dní v Hietzingu u Vídně, »aby si odpočal od mluvení«, vrátil se do Prahy — zpět k učitelství, k zamilovaným studiím filosofickým a národohospodářským, pln duševní svěžesti, energie a myšlenkové všestrannosti, bohatosti a pružnosti, činný v řadě nejrozmanitějších oborů našeho národního života hospodářského a kulturního. Česká právnická fakulta požádala jej ihned po jeho demisi, aby jakožto professor honorarius opět se na ní ujal přednášek a cvičení, a když císařským rozhodnutím z 9. února 1910 bylo návrhu profesorského sboru vyhověno, konal v letním běhu 1910 za velké účasti posluchačstva i z kruhů mimoprávnických znovu svá čtení a v zimním běhu 1910-11 cvičení seminární.

V únoru 1911 slaveny jeho šedesáté narozeniny vši českou veřejností bez rozdílu politického přesvědčení způsobem stejně okázalým jako srdečným a zároveň ne pouze vnějším. Úcta i láska, jež mu byly tu projevovány, tvořily snad poslední světlý bod jeho veřejného života.

12. Druhé ministerství, nemoc a smrt.

Již počátkem ledna 1911 Bienerth pověřen byv utvořením nového kabinetu, hleděl získati Bráfa znovu do vlády jako ministra veřejných prací, dovolávaje se v dlouhém dopise také výslovně přání císařova, který na členství

⁹⁷⁾ Bráf jako státní úředník měl nárok na pensí dle celkové služební doby své, která by již za krátko byla jej opravňovala k plnému požitku pensijnímu 20.000 K; měl tedy o 1040 K méně, než věkem i služebně mladší ministři, daní do disponibility. Ještě hůře pochodil Dr. Žáček, který nebyv před svým ministerstvím ve státní službě, obdržel jen vlastní pensí ministerskou 8000 K.

Bráfovo v kabinetě »klade největší váhu.«⁹⁸⁾ Bráf ihned a definitivně odmítl, odvolává se na lékařský posudek Maixnerův o svém stavu zdravotním. Zatím došlo ve Vídni následkem delšího již volání po pronikavé reformě veřejné správy ke zřízení císařské komise pro tuto reformu, do níž byli z 23 členů povoláni čtyři Čechové. Bráf, Vojtěch Schönborn, Žáček a Gruber. Bráf byl sám, jak ujišťoval, bez všeho vlivu na toto jmenování. Při ustavení se komise byl ihned zvolen předsedou výboru pro vzdělání správního úřednictva. Téměř v zápětí po ustavení se komise došlo však k demisi kabinetu Bienerthova, z něhož podnět ke zřízení komise vyšel, a k utvoření kabinetu nového povolán počátkem listopadu 1911 Gautsch, který hleděl opět přibrati do vlády — byla zvána »ministerstvem kapacit« — dva české ministry. Ministrem veřejných prací byl jmenován Trnka, odborový přednosta železnic, Bráf, který tehdy právě meškal v Lovraně, vyhlédnut za ministra orby. Dlouho se zpěchoval, nezapomněl, s jakou malichernou okázalostí mu byla před dvěma léty projevona prostým pensionováním nemilost, a vyžádal si vzhledem k svému zdravotnímu stavu lhůtu na rozmyšlenou. Správou ministerstva orby byl tudíž pověřen Polák ryt. Zaleski. Bráf dlouho se nerozhodoval, císař již netrpělivě se dotazoval. Teprv dne 19. listopadu 1911 došlo k opětovnému povolání Bráfovu za ministra orby v kabinetě Stürgkhově.⁹⁹⁾ Přijal ministerské křeslo teprve po nejsilnějším nátlaku shora, který se mu nutně jevil plným osobním zadostiučiněním za okolnosti, jimiž byla provázena první jeho demise, i po horlivé přimluvě našich kruhů politických a po lékařském ubezpečení, že zdravotní stav jeho, pobytem v Lovraně na podzim 1911 poněkud zlepšený, námahy úřadu snese. Síly jeho byly však přeceňovány, hned po úplném přesídlení do Vídně dne 11. prosince onemocněl opět, silné horečky, kašel a nespavost stravovaly jeho síly; již dne 17. prosince mi psal, »jen v krátkosti Vás zpravuji, že se osud můj tady začíná pro mne zatáčet tragicky, sedmý den již ležím s katarhovými zjevy, podobnými oněm, které mne měly v klepetech před dvěma lety, tehdy jsem však byl »v. v.«, teď jsem docela neaktivní aktivní ministr.« Od té doby až na krátké zlepšení v únoru byl jeho druhý ministerský život skoro nepřetržitým mučednictvím.¹⁰⁰⁾ I za své těžké

⁹⁸⁾ Dopis Bienerthův ze 4. ledna 1911, doručený Bráfovi v Praze odborovým přednostou Greifem.

⁹⁹⁾ Vylučujeme obsírně kroniku druhého ministerství i posledního martyria Bráfova, protože brzy po jeho smrti objevila se bohužel potřeba hájiti Bráfa proti nespravedlivým útokům v domácím tisku, zatím co jeho ministerský druh, ryt. Zaleski, věnoval mu v úvodníku »Fremdenblattu« neobyčejně vřelou vzpomínku po smrti.

¹⁰⁰⁾ Ličeno dílem dle zápisků pí. Libuše Bráfové a dopisů Bráfových, dílem dle dojmů vlastních částých návštěv při cestách, tehdy ke schůzím komise pro reformu správy do Vídně konaných.

nemoci konal však povinnosti svého úřadu vytrvale a věrně, celé první týdny a pak znovu poslední měsíce úřadoval a návštěvy přijímal v posteli nebo, když alespoň lůžko opustiti mohl, v saloně svého ministerského bytu, a vždy, jakmile se dostavila přechodná úleva, s napětím všech sil ujal se úřadování v plném rozsahu. Je přímo úžasno, co myšlenek, podnětů i činů v tak krátké době pouhých sedmi měsíců a při zlomeném zdraví fysickém vzešlo z jeho geniální hlavy a z jeho neúnavně pracovitého péra, nová opatření k vybudování zemědělského vzdělání, zejména přípravy ke všeobecnému zavedení komerčního vyučování na školách zemědělských, propagace a zřizování ústavů pro zemědělské účetnictví u zemědělských rad, nové kroky v otázce zemědělského zadlužení (nařídil sdělení grafického znázornění vývoje zemědělského zadlužení a nucených dražeb zemědělského majetku za posledních 40 let dle jednotlivých zemí i dle různých forem zadlužení a sám předsedal, jsa již těžce churav, anketě zemědělských družstevních svazů a hypotekárních ústavů, jíž všecken sběhlý materiál byl k prozkoumání předložen), účelná úprava zemědělského subvenčnictví, k níž sbírán obsáhlý velice zajímavý materiál o tom, jakým způsobem se zemědělské subvence v cizině i v našich zemích poskytují, upotřebují a kontrolují, příprava zákona o zřízení fondu na podporu chovu dobytka a zpeněžení dobytka, k utvoření aparátu pro inspekci chovu dobytka v ministerstvu orby, k financování všeobecné společnosti k zužitkování dobytka a pod., akce za zvelebováním ovocnictví, zelinářství a sadařství, zejména v opozdělých zemích jihorakouských, reforma cenové statistiky, — věru obrovská práce, všestrannost a energie muže, jehož tělo již smrtelnou nemocí bylo schváčeno. Při tom bezpočetné návštěvy úřední, politické i soukromé — Bráf nedovedl se nikomu odepřítí, každý měl k němu kdykoli přístup — bylť Bráf již za prvního ministerství vedle dra Žáčka pro své rozsáhlé styky a známosti jakýmsi druhým ministrem krajanem, oč hůře bylo pro něho, když za Stürgkha zůstalo krajské ministerstvo neobsazeno¹⁰¹⁾

K veliké práci — jednáno tehdy také o obchodní smlouvě s Bulharskem a o rakousko-uherském vyrovnání, společná ministerská rada s uherskými ministry konala se za jeho nemoci u něho v bytě — k fysickým namáháním a k bolestem družila se u Bráfa hluboká duševní sklíčenost: litoval záhy po svém přijetí ministerského křesla, že opustil milé jemu a krásné působiště v Praze — psal mi 14. ledna 1912 ohledně Národohospodářského ústavu »co bych za to dal, kdybych mohl býti mezi Vámi, třeba s tím málem spolupůsobení, jaké mi dosud bylo možno« — že nemůže napsati theore-

¹⁰¹⁾ Srv. můj článek Bráfovo druhé ministerství v Přehledu 1913-14 a Obzor národohosp. 1913, str. 441 a násl.

tické vědecké dílo, k němuž se v posledních letech chystal, sžíral se ne-
spokojeností, že se úřadu svému nemůže věnovati tak cele, jak při svém
vysokém citu pro povinnost pokládal za nezbytno, a že nebude s to, aby
dokončil záměry již za svého prvního ministerství pojaté.

Nenáviděl »nešťastnou Vídeň«, hrob svého zdraví a spokojenosti —
když jsem v říjnu 1911 navrhol Dra Baleje pro národně významný úřad
ve Vídni, psal mi z Lovrany: »vřele jsem doporučil, jen přijme-li on! On je
vroucně česky cítící člověk, co má v té Sakraboronii hledati«, a jako příznak
stále před sebou zřel osud Kaizlův a Rezkův.

Dne 6. února obdržel Bráf čestný rakousko-uherský odznak pro umění
a vědy, vyznamenání, jež — jak mi psal 15. téhož měsíce — »padlo na něho
z nenadání«, ač vznikl návrh již před jeho jmenováním ministrem z vlastní
iniciativy Stürgkhovy, a jež mu s počátku způsobilo »spíše tíseň než ra-
dost«, když prý » v duchu prolétl řadu známých mužů, kteří znak ten mají«
— jeho skromnost i zde vlastní zásluhy stavěla do pozadí proti jiným.
Koncem února se jeho zdraví do té míry polepšilo, že mohl se s poděková-
ním odebrati k císaři — byla to jeho poslední audience, císař byl k němu
neobyčejně milostiv.

Zlepšení zdraví bylo však jen dočasné a spíše zdánlivé. Blížily se veli-
konoce a Bráf byl by rád použil svátků k zotavení. Stürgkh nechtěl dáti
dovolenou delší 10 dnů, i odejel Bráf dne 31. března opět do Lovrany, kde
se mu v předcházejícím podzimu tak líbilo. Ale tentokrát byl zklamán,
nezotavoval se jako jindy a při návratu pozdě večer 11. dubna do Vídne
vypadal hůře, než když odjížděl — zvolna a těžce vycházel z jižního ná-
draží, nejposlednější ze všech cestujících, a lékař předem objednaný čekal
již v bytě. Ale hned brzo ráno opět do úřadu a, ač lékař nařizoval všemožné
šetření, znovu spisy, jednání a návštěvy, bez vycházek a odpočinku, vzrů-
stající nevolnost, potíže dechu, obklady a léky chuť k jídlu kazící, vždy
horší kašel, nespavost v noci a k ránu slabosti mdlobám podobné, znenáhla
i rostoucí otoky nohou. Nesmírná touha po klidu a uniknutí z Vídne se ho
zmocňovala, střídaly se u něho myšlenky na smrt a na demisi, kladl si sám
již jen půlletní lhůtu života, a při tom s nadlidským přemáháním stále
úřadování a vyjednávání a plné pokoje návštěvníků, čekajících na roz-
mluvu. Bráf opětovně se zabýval myšlenkou a také oznámil Stürgkhovi
úmysl podati demisi, ale demise opětovně mu unikala — mluvilo se o ner-
vose, nevěřilo se v jeho těžké onemocnění, vždyť pracoval tolik jako málo
kdo v plném zdraví a síle, a milejším mu byl na loži choroby než jiný v úřa-
dovně ministerské, řekl Stürgkh, i nabízel ulhčení, jakého by si Bráf přál.

V polovici května 1912 odejel Bráf k lékařské radě na nějaký čas na

Semmering — nerad, chtěl raději do Roztok, leč náhlý obrat počasí, mlhy a sníh způsobily spíše zhoršení než zlepšení choroby, valem již postupující, vzpomínal na syna, který v těch dnech před čtyřmi roky zemřel v sanatoriu Görbersdorfském. Rozhodnuto v létě jeti do Roztok a Stürgkh slíbil Bráfovi dáti mu tam k vedení korespondence mladšího úředníka minister-
ského a zříditi telefonické spojení s ministerstvem orby ve Vídni. V svém velkém rozčilení a nechuti k Vídni Bráf si přál jeti ze Semmeringu přímo do Roztok, nebyl by však snesl námahy cestovní i ukázal se nezbytným několikadenní odpočinek ve Vídni. Všecko úřednictvo tu přicházelo vřele se loučit a všichni mu upřímně přáli uzdravení. Dne 5. června konal Bráf poslední svou cestu z Vídně do Roztok. Ve ville zařízena kancelář, u stolku na verandě Bráf pročítal spisy, určoval způsob vyřízení, nebo sám diktoval koncepty a podepisoval.

Počáteční úleva z návratu do drahého domova ustupovala však slabosti vždy patrnější, otok nohou jej nesmírně mořil, přecházel i na ruce a znesnadňoval i pouhé podpisování, nemohl ani ulehnouti, toužil po úplném klidu, mluvil znovu o smrti a nabízel znovu Stürgkhovu tehdejšímu zástupci Heinoldovi demisi — znovu marně — trpěl mnoho a sám říkal, že je mučedníkem. Ke sklonku června cítil jasně, že se blíží konec, staral se jen, aby úmrtím svým nepokazil slavnost odhalení pomníku Palackého, při které si původně přál promluvit. Poslední noc jeho byla dosti klidná, k polední v pondělí dne 1. července však dechových obtíží přibývalo, málo mluvil — poslední jeho slova byla »Tak dobrou noc« — dýchal vždy slaběji, až po dvanácté hodině polední tiše usnul navždy.

Dlouhé a bolestné bylo jeho utrpení, krátká, tichá a klidná jeho smrt.

Ve čtvrtek dne 4. července odpoledne konal se jeho pohřeb z kolegiát-
ního chrámu vyšehradského do rodinné hrobky Riegrovy na Vyšehradě za účasti zástupců císaře a tehdejšího arciknížete Karla Frant. Josefa, ministerstev i státních a samosprávných úřadů vůbec, kruhů vědeckých a literárních i za obrovské účasti obecnstva, jež vyplňovalo i prostory mimo-
hřbitovní. Na stupních Slavína promluvili u jeho rakve dr. Karel Mattuš, prof. dr. Cyril Horáček, dr. Jindřich Šolc a JUC. Karel Novák. Právnická fakulta uctila jeho památku smuteční schůzí ve velké aule Karolina.

*

Odešel v Bráfovi vroucí vlastenec — Čech až do nejzazších vláken svého srdce, prohlásil sám na místech nejvyšších —, vzácný člověk, charakter přímý, poctivý a čistý; politik důmyslný, straně národní jako své, ale především národu svému do poslední kapky krve věrný a o prospěch jeho dbalý, jak řekl nad jeho rakví Dr. Mattuš.

Bráf neznal ústupků a kompromisů od energického hájení toho, co dle svého vnitřního přesvědčení pokládal za pravdu a právo;¹⁰²⁾ šel za svým přesvědčením nezlomně, neohlížeje se ani nahoru ani dolů, byla mu úplně cizí demagogie proti massám, a dovedl uhájiti své stanovisko a rozhodnutí i naproti vůli nejvyšších činitelů ve státě.

Bráf byl stranníkem politickým, dovedl v zájmu své strany za nejtěžších dob státi na místech nejexponovanějších — ale příslušenství ke straně nikdy mu nebránilo uznávati dobré stránky a činy jiných stran a osob, třeba i v protivném táboře stojících.

Na obratu let devadesátých, v době, kdy v politickém zápasu na nejlepší české hlavy byly kydány nezasloužené hany, Bráf v obraně svých přátel politických i v přesvědčení, že v jeho politickém táboře jest trvalý prospěch národa, nešetřil protivníků žíravým vtípem, který tím více rozhořčoval, čím byl pravdivější a přiléhavější, i patřil proto Bráf k protivníkům nejobávanějším a nejnenáviděnějším. Čas silně shladil protivy právě mezi těmi stranami, které se tehdy nejnenáviděněji potíraly, a v posledním více než desetiletí jeho života nebylo snad v českém národě člověka, jenž by byl v Bráfovi vysoko necenil vynikající potence vědecké a politické i vysoké kvality mravní. Snad by i ve čtyřletí hrozné války bylo s českým národem dopadlo leccos jinak, kdyby v radě koruny byl v rozhodných tehdy okamžicích zasedal muž toho politického věhlasu a vroucí české rozhodnosti a té osobní autority i obratnosti, jakými vynikal Bráf.

Postupující věk a s rostoucí zálibou pěstovaná studia filosofická i duševní zápasy a tělesné útrapy učinily z Bráfa, kdysi bojovného politika, v soukromém životě vždy však člověka citlivého a dobrosrdečného, v posledních letech jeho života muže zvlášť bezpříkladné dobroty a účinnosti, sebezapření a šlechtnosti. Zapomínal starých nepřátelství, a kdekoli cítil potřebu a mohl, bez žádosti neodpíral příspěvní ani bývalým protivníkům. Byl jakoby v jednom antický stoik a novodobý křesťan, křesťan byť i ne dle živé víry, přece jistě dle vůle a skutků, který jen dobro chtěl, a kde mohl, i dobro konal, člověk nejjemnější kultury duševní i mravní.

Přes všechny společenské styky s konservativci a s feudální aristokracií byl Bráf ve svém cítění a jednání ušlechtilým demokratem, stejně choval se k vysokým jako k nízkým, neznal rozdílů stavu ani majetku a s trpkostí ukazoval na pohřební pompy boháčů, zatím co chudině se nedostává ani na živobytí. Nikdy, stejně jako Rieger, nic nežádal pro sebe, nikdy netoužil

¹⁰²⁾ Z dopisu Randovi 6. března 1906: Změnit názor o všeobecném rovném volebním právu mohl sice Gautsch, ale bylo by »těžko mně, který jsem se nikdy nedal ani příkořimi svést k odchylce od důsledného hájení svého přesvědčení.«

po titulech ani hodnostech, tím méně po hmotných výhodách. Svým politickým ideám přinesl oběti sáhající do statisíců, a jeho soukromá dobročinnost přátelům i cizím a neznámým svojí bezmezností přiváděla druhdy jeho samého ve hmotnou tíseň.

Byl posléze člověkem neobyčejně skromným; nikdy se netlačil v před, sebe a svoji práci posuzoval nejpřísněji a často přímo podceňoval. Uznání, jehož se mu při oslavě šedesátých narozenin celým národem svorně dostalo, skromně odmítal jakožto chválu daleko nad jeho zásluhu jdoucí a prohlásil je za svůj dluh pro čas příští, ježž teprve v budoucnosti vynasnaží se splatit, pokud síly jeho stačí.

Osud jinak určil. Ti, kdož se s ním blíže stýkali, vědí, kolik plánů vědeckých zašlo s jeho výraznou hlavou, kolik nevyslovených myšlenek zmlklo navždy s jeho druhdy tak výmluvnými rty . . .

DODATEK

SEZNAM BRÁFOVÝCH PRACÍ.

(Nalezen v pozůstalosti Bráfově; opis staršího konceptu; práce zde proložené vysázené jsou v seznamu podtrženy nebo po straně červeně vyznačeny).

Pod vlastním jménem uveřejněné práce:

O vědeckých spolcích odborných. V »Kalend. čes. stud.« na rok 1874 (po druhé otlačeno v kal. tom 1877—78).

Ze statistiky záloženské. Bergrův kap. kalendář zálož. na r. 1884.

Poměr banky rak. uherské k záložnám. Bergrův Zálož. ročník na 1886.

Banka rak. uherská a záložny. Tamtéž na rok 1887.

O skladištích veřejných. (Výr. zpráva Českoslov. obch. akademie 1876). 27 str.

O poskytování státních subvencí drahám železným. (Tamže 1877). 14 str.

Ažio. (Posel z Prahy 1878, č. 212, 215, 217, 222 a 225. — Výtah z habil. spisu.)

Ochranné clo a obchodní smlouvy v Rakousku. (Osvěta 1879). 29 str.

O reformě bratrských pokladen hornických. (Právník 1880). 42 str.

Haftpflicht in Oesterreich (gemeinschl. mit Randa). Schriften des V. für Sozialpolitik, XIX. Band.

Panství obchodu. (Osvěta 1881). 12 str.

Studien über nordböhmische Arbeiterverhältnisse. (Prag, Otto 1881). 167 str.

Obec dělnická. (Lumír 1882, č. 11 a 12.)

Almužna a mzda. (Sbírka přednášek a rozprav 1883.) 32 str.

Dvě nutné opravy. (Praha 1884.) 71 str.

O statistice samosprávy. (Přednáška, Praha 1884.) 13 str.

Počátkové nauky o dani progressivně. (Právník 1884.) 17 str.

Oprava zákona o hosp. záložnách okresních. (Právník 1885.) 7 str.

Schulze-Delitzsch a záložny české. (Malá polit. bibl.)

Náprava měny. (Brno 1885.) 44 str.

Meliorační úvěr. (Praha 1890.) 133 str.